

Universitätsbibliothek Wuppertal

M. Tvllii Ciceronis Opera Omnia

Cicero, Marcus Tullius

Basileæ, MDCLXXXII

Liber primus

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-1133](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-1133)

DIVINATIONE.

LIBER PRIMVS.

Q. CICERO. M. TULL. CICERO.

Ervs opinio est, jam usq; ab heroicis ducta temporibus, et que & populi Rom. & omnium gentium firmata consensu, versari quendam inter homines divinationem, quam Græci *εγορική* appellant, id est *praesensentia* & *scientiam rerum futurarum*, 1 Magnifica quædam res, & salutaris, si modò est ulla: 2 quæque proxima ad deorum vim naturam mortui possit accedere. Itaque ut alia nos melius multa, quam Græci: sic huic præstantissimæ rei nomen nostrum à *divis*: Græci, ut Plato interpretatur, à *furor* duxerunt. Gentem quidem nullam video neque tam humanam, atque doctam, neque tam immanem, tamque barbaram, quæ non *significari futura*, & à quibusdam *intelligi*, prædici posse censeat. Principio Asyrii, 3 ut ab ultimis auctoritatibus repetam, propter planticem, magnitudinemque regionum, quas incolebant, cum cœlum ex omni parte patens, atque apertum intuerentur, traiectiones, 4 motusque stellarum observaverunt: quibus motatis quid cuique significaretur, memoria prodiderunt. Qua in natione *Chaldei*, non ex artis, sed ex gentis vocabulo nominati, *divinatio observatione siderum* scientiam putantur effecisse, ut prædici posset, quid cuique eventurum, & quo quisque fato natus esset. Eandem artem Ægypti *longiquitate temporum* innumerabilibus præne seculis consecuti putantur. Cilicum autem, & Phidaram gens, & his finitima Pamphilia, quibus nationibus præsumimus ipsi, volatibus avium, 5 cantibusque, certissimis signis, declarari res futuras putant. Quam verò Græcia 7 *coloniam misit* Æoliam, Ioniam, Asiam, Siciliam, Italiam sine Pythio, aut Dodonæo, aut Hammonis oraculo? aut quod bellum *suscipium* ab ea sine consilio deorum est? Nec unum genus est divinationis publicæ, privatimque celebratum. nam, ut omittam ceteros populos; nos, quàm multa genera complexus est? Principio hujus urbis parens Romulus, non solum auspiciatò urbem condidisse, sed ipse etiam optimus augur fuisse traditur. Deinde auguribus & reliqui reges usi; & exactis regibus, nihil publicè sine auspiciis nec domi, nec militis gerebatur. Cumque magna vis videretur esse 7 & in impetrandis, consulendisque rebus, & in monstris interpretandis, ac procurandis in haruspici disciplina; omnem

hanc ex Etruria scientiam adhibebant, & ne genus esset ullum divinationis, quod neglectum ab his videretur. Et, cum duobus modis animi sine ratione, & scientia, motu ipsi suo soluto, & libero incitarentur: uno, *furor*: altero, *somniant*: furoris divinationem Sibyllinis maxime versibus contineri arbitrati, eorum decem interpretes delectos à civitate esse voluerunt. Ex quo genere sæpe horulorum etiam, & vatum *furibunda prædictiones*, ut Octaviano bello, Cornelii Culleoli, *audiendas putaverunt*. Nec verò *somnia graviora*, si hæc ad temp. pertinere visa sunt, à summo consilio neglecta sunt. Quinetiam memoria nostra templum Junonis Sosipitæ L. Julius, qui cum P. Rutilio consul fuit, de senatus sententiâ refecit ex Cæciliæ, Belegæ filiz, somnio. Atq; hæc, ut ego arbitror, veteres rerum magis eventis moniti, quàm 9 ratione docti, probaverunt. Philophorum verò exquisita quædam argumenta, cur esset vera divinatio, collecta sunt. è quibus, ut de antiquissimis loquar, Colophonius Xenophanes, unus, qui deos esse diceret, *divinationem funditus sustulit*. Reliqui verò omnes, præter Epicurum, balbutientem de natura deorum divinationem probaverunt, sed non uno modo. Nam cum Socrates, omnesque Socratici Zenoque, & hi, qui ab eo essent profecti, manerent in antiquorum philosophorum sententiâ, vetere Academia, & Peripatericis consentientibus; cumque huic rei magnam auctoritatem Pythagoras jam antè tribuisset, 10 qui etiam ipse augur vellet esse, plurimis locis gravis auctor Democritus *praesensentiam rerum futurarum* comprobaret: Dicæarchus Peripatericis cetera divinationis genera sustulit, *somniorum*, & *furoris* reliquit: Cratippusque, familiaris nos, quem ego parum summis Peripatericis iudico, 11 eisdem rebus fidem tribuit, reliqua divinationis genera rejecit. Sed cum Stoici omnia ferè illa defenderent, quod & Zeno in suis commentariis quasi *semina* quædam sparasset, & ea Cleanthes paulo uberius fecisset: accessit acerrimo vir ingenio Chylippus, qui totam de divinatione duobus libris explicavit sententiâ, uno præterea de oraculis, uno de somniis: quem subsequens, unum librum Babylonius Diogenes edidit, ejus auctor: 12 duo Antipater: quinque nos Fosidonius. 12 Sed à Stoicis, vel principibus ejus disciplina, Fosidonii doctor, discipulus Anti-

1. Magnifica quædam. Fuit prius in Pal. pr. *quidem*, neque aliter VVouveriani: non admodum displicet.

2. Quæque proxima ad Deorum, &c. Tutnebus libro v. cap. 20. corrigi, *quæque proxime*, sed non accedunt codi. nostri, recepta tamen istæ correctura ab Manutio, ab Lambino, & sic Marfus edidit ante annos centum.

3. Ut ab ultimis auctoritatibus repetam. Sic & nostri, ac Franciscus Pithæodex auctoritas, quod placebat Gulielmiorum inquit auctoritas, *si de prædicatione si prædicatione*.

4. Divinatioque prædicationem interpretaverunt. Ita etiam nostri duo priorum, ut certius & exemplar, S. Victoris, quo usus Janus Gulielmus, *interpretaverunt*: quæ vox iterum occurrit infra cap. 45.

5. Cantibusque, certissimis signis. Vulgares, *cantibusque*, ut certissimis, sed illa connectio non est in Pall. aut S. Victoris eod. neque admittit Marfus Victoris editio.

6. Coloniam misit in Æoliam. Est, non tam à conjectura Turnebi, quam prodidit eod. cap. 20. quàm ab auctoritate Pal. pr. atque Pithæodæi codicis à Gulielmo consulti: expresseratque item Marfus editio.

post publicari, & Estiam.

7. Et in impetrandis. Pal. pr. *et impetrandis* sec. *et in parandis*. S. Victor. *et in impetrandis*, emendatumque à veteri manu, *impetrandis*, non dubium est quin agat de *facris impetratis*. Itaque videtur in Ciceroni, qua conjugatione hoc verbum auctor nostro redonari debeat.

8. Ne genus esset ullum divinationis, quod neglectum. Ejecto effecti, ac quod, si hic periret, venustitas sententiæ.

9. Ratione docti, probaverunt. Vulgari amplius docti putaverunt, *et probaverunt*, sed contra eod. Marfus atq; Victor item Pal. tres & S. Victor.

10. Qui etiam ipse augur vellet esse. Pal. sec. *et* VVouveriani.

11. Duo Antipater. Vulgo dicitur, sed alterum expressit etiam Petrus Victorius, vulturque in Pall. & S. Victoris, cui manu demum recentis adjecta illa litera.

12. Sed à Stoicis, vel principibus ejus disciplina. Non intelligo quid velit auctor. clarius & verius Pal. sec. *vel principibus ejus disc.* ut innuat Panziam, neque recedit ab hac scriptura Pal. pr. nisi quod literæ auctoris, *principis*.

patri, degeneravit Panztius: nec tamen ausus est negare vim esse divinandi, sed dubitare se dixit. Quod illi in aliqua re, inuisissimis Stoicis, Stoico facere licuit, id, nos ut in reliquis rebus faciamus, à Stoicis non concedetur? praesertim cum id, de quo Panzatio non liquet, reliquis ejusdem disciplinae solis luce videatur clarius. Sed hæc quidem laus Academicæ præstantissimi philosophi judicio, & testimonio comprobata est. Etenim nobismet ipsis querentibus, quid sit de divinatione judicandum, quòd à Carneade multa accute, & copiose contra Stoicos disputata sint: verentibusque, ne temerè vel falsa rei, vel non satis cognita, assenti amur, facientium videtur, ut diligenter etiam, atque etiam argumenta cum argumentis comparemus, ut fecimus in iis tribus libris, i quos de natura deorum scripsimus. Nam cum omnibus in rebus TEMERTAS IN ASSENTIENDO, errorque totus est, tum in eo loco maxime, in quo judicandum est, quantum auspiciis rebusque divinis, religionisque tribuamus. est enim periculum, ne aut, neglectis iis, impia fraudet: aut, susceptis, amiti superstitionis obligemur. Quibus de rebus & alias sæpe, & paullo accuratius nuper, cum essem cum Q. fratre in Tusculano, disputatum est. Nam cum ambulandi causa in Lyceum venissemus: (id enim superiori Gymnasio nomen est) perlegi, ille inquit, tuum paullo ante certum de natura deorum: in quo disputato Cottæ, quamquam labefactam sententiam meam, non funditus tamen sustulit. Optimè verò, inquam, etenim ipse Cotta sic disputat, ut Stoicorum magis argumenta confutet, quam hominum debeat religionem. Tum Quintus, dicitur quidem istac inquit, à Cotta, & verò sæpius: credo, 2 ne communia jura migrare videatur: sed studio contra Stoicos differendi deos mihi videtur funditus tollere. Ejus orationi non sanè defecto quid respondeam: satis enim defensa religio est in secundo libro à Lucilio: ejus disputatio tibi ipsi, ut tu ex temeritate scribis, ad veritatem esse visa propensior. Sed, quod prætermisum est in illis libris, credo quia commodius arbitratus es separari id quæri: de quo eo disleri, id est de divinatione, quæ est eorum rerum, quæ fortuitæ putantur, prædictio, atque præfensio, id, si placet, videamus, quam habeat vim, & quale sit. Ego enim sic existimo: si sint ea genera divinandi vera, de quibus accepimus, quæque colimus, esse deos: vicissimque, si dii sint, esse qui divinent. Arcem tu divinatio. Quorum neutrum tam facile, quam tu arbitraris, conceditur. Nam de natura significari futura sine deo possunt: & ut sint dii, potest fieri, ut nulla ab iis divinatio generi humano tributa sit. Atque ille, Mihi verò, inquit, satis est argumentum, & esse deos, & eos consulari rebus humanis, quòd esse clara, & perspicua divinationis genera judico. De quibus quid ipse sentiam, si places, exponam, ita tamen, si vacat animo, neque habes aliquid, quod huic sermoni prævertendum putes. Ego verò, inquam, PHILOSOPHIAE, Quinte, & VACO. hoc autem tempore, cum sit nihil aliud, quod libenter agere possim, 3 multo magis aveo audire, de divinatione quid sentias. Nihil, inquit, equidem novi, nec quod præter ceteros ipse sentiam nam cum antiquissima sententiam, tum omnium populorum, & gentium consensu comprobata sequor. Duo sunt enim divinandi genera: quorum alterum artis est, alterum naturæ.

Quæ est autem gens, aut quæ civitas, & quæ non aut extu peccudum: aut monstra, aut fulgura interpretantium, aut augurum, aut astrologorum, aut sortium, (ea enim ferè artis sunt) aut somniorum, aut vaticinationum, (hæc enim duo naturalia putantur) prædictione, reliquis? quarum quidem rerum eventus magis arbitror, quam casus quæri oportere. Est enim vis, & natura quædam, quæ cum observatis longo tempore significationibus, tum aliquo instinctu, infiatuque divino futura prænuntiat. Quare omittat urgere Carneades: quod faciebat etiam Panztius, requirens, JUPITERNE cornicem à læva, corvum à dextera canere jusfisset. Observata sunt hæc tempore immenso, & in significatione eventus animadversa, & notata. Nihil est autem, quod non longinquitas temporum, excipiente memoria, prædendisque monumentis, efficere, atque assequi possit. Mirari licet, quæ sint animadversa à medicis herbarum genera, quæ radicum ad morsus bestiarum, ad oculorum morbos, ad vulnera. quorum vim, atque naturam ratio numquam explicavit: utilitate & ars est, & inventum probatur. Age, ea, quæ, quamquam ex alio genere sunt, tamen divinationi sunt similiora, videamus.

*Alisq; etiam ventis præmonstrant sæpe futuras
Inflatum mare cum subito, penitusq; tumescit,
Sexaque cana, salu nivo sumata liquore,
Tristificas cœtant Naptuno reddere voces:
Aut, densus stridor cum celso è vertice montis
Ortus, s; adaugefcit scopulorum sæpe repulsus.*

Atque his rerum præfensionibus prognostica tua referta sunt. Quis igitur elicere causas præfensionum potest? et si & video Boethium Stoicum esse conatum, qui hæc tenus aliquid egit, ut earum rationem rerum explicaret, quæ in mari calove fierent. Illa verò cur eveniant, quis probabiliter dixerit?

*7 Cana sulis itidem fugiens è gurgite pons,
Nuntias, horribilem clamans inflare procellos,
Haud modico tremulo fundam è gutture canis.
Sæpe etiam pertriste canit de pectore carmen,
Et matutinis acedula vocibus instat,
Vocibus instat, & assiduus jacit ore querelas,
Cum primis gelidos rores aurora remittit.
Fusque nonnunquam cursum per littora cornu
& Demersit caput, & stultum cervicæ recepit.*

Videmus hæc signa numquam ferè ementientia: nec tamen, cur ita fiat, videmus.

*8 Vos quoque signa videtis, aquas dulcis alterna,
Cum clamore paratis inanem fundere voces,
Absurdaque sono fontem, & stagna cœtis.*

Quis est, qui ranunculos hoc videre suspicari possit? 9 sed inest in rivis & ranunculis quædam natura significans aliquid, per se ipsa satis certa, cognitioni autem hominum obscurior.

*Mollipedes, boves spectantes lumina cali,
Naribus humifarum duxere ex aëre succum,
Non quæro, cur, quoniam, quid evenit, intelligo,
Jam vero semper viridum, semperq; gravata
Lentiscus triplici saluta grandescens sætu,
Tir fruges fundens, tria tempora monstrat arandi.*

Nec hoc quidem quæro, cur hæc arbor una ter floreat, aut cur arandi maturitatem ad signum floris accomoder, Hæc

H h h h 4 sum

1. Quæ de natura deorum scripsimus. S. Victoris codex præfensimus, quod confirmabat Geliemus illo Virgilio: Quam sibi quæ Vani præfensio ppi per nascentem, malebat tamen, per scriptum.
2. Ne communia jura migrare videatur. Communia jura, vulgo legitur, sed præter Pall. tres & m. S. Victoris, in quibus nostrum clare videntur. Accur coniecerat Turnebus l. v. cap. 20.
3. Mollipedes boves arandi. Pall. tres & S. Victoris habet; veteri ratione scribendi.
4. Quæ non aut extu peccudum, etc. Sic mss. nam Iosias Merceus coniecit valde verè similes, aut insipiens etc.
5. Adaugefcit scopulorum sæpe repulsus. Vulgata, repulsus. Sed alterum testat in Pall. & Pichorano, item S. Victoris; denique expressis editionibus.

6. Vides Boethium. Pall. vides Boethum. S. Vict. vides et ex emedit à Victorio vide Boethum.
7. Cana sulis. Lambinus edidit Revas, secutus codd. mss. ipse ut inquit; ut ego puto, conjecturam Camerarii. certe Pall. & S. Victoris, & VVoov. codd. cana præferunt, quamvis nonnulli corruptè.
8. Demersit caput & stultum cervicæ recepit. Nihil variant nostris. Geliemus tamen malebat Demersit caput & stultum cervicæ recepit.
9. Sed inest in rivis & ranunculis. Ita mss. Victoris & putat verè Geliemus, neque quid mirandum ut volebat idem Victor. Pall. proxime accedunt ad hanc scripturam. præter enim & sec. habebant in rebus, nam certius, sed inest inest & ran. n. p. aliam publicatus.

sum contentus, quod, etiam si i quo quidque fiat igno-
rem, quid fiat intelligo. pro omni igitur divinatione idem
quod pro iis rebus, quas commemoravi, respondebo. Quid
scammoniz radix ad purgandum, quid Aristolochia ad
morius serpentum possit, quae nomen ex inventore re-
perit, rem ipsam inventor ex somnio, quod satis
est: cur possit, nescio. Sic ventorum, & imbrum signa,
quae dixi, rationem quam habeant, non satis perspicio:
vim, & eventum agnosco, scio, approbo. Similiter, quid
fissum in extis, quid fibra valeat, accipio: quae causa sit,
nescio. Atque horum quidem plena vita est: extis enim
omnes fere utuntur. Quid de fulgurum vi, dubitare num
possimus? nonne cum multa alia mirabilia, tum illud in-
primis? cum Summanus in fastigio Jovis optimi maximi,
qui tum erat scilicet, & caelo ictus esset, nec usquam ejus si-
mulacri caput inveniretur, haruspices in Tiberim id de-
pullum esse diserunt, idque inventum est eo loco, qui est
ab haruspibus demonstratus. Sed quo potius utar aut
auctore, aut teste, quam te? cuius edidici etiam versus, &
libenter quidem quos in secundo consulatu Urania mu-
sa pronuntiat:

Principio aetherio flammatus Jupiter igni
Vertitur, & totum colustrat lumine mundum,
Mentemque divina calum, terraeque petisist:
Qua penitus sensus hominum, & vitaeque retentat.
Aetheri aeterni sapia, atque inclusa cavernis,
Et stellarum motus, cuiusque vagantes
Nostri vela, quae sine signorum in sede locata,
Qua verba, & falsi Graecorum vocibus errant,
Re vera serio lapsu, spatioque feruntur:
Omnia jam cernes divina mente notata.
Nam primum astrorum volueris te consule motus,
Concursumque graves stellarum ardore micantes
Tu quoque, cum tumulo Albano in monte neutales
Lustrasti, & 6 laeo maestri lothe Latinas,
Vidisti & claro tremulos ardore cometas,
Multaque miseri nocturna strage parasti:
Quod fere datur in tempore cocinere Latinae,
Cum claram speciem concreto lumine luna
Abdidit, & subito stellanti nocte peremta est,
Quid verò Phoebe, san, tristis nuntia belli,
Quae magnum ad caelum flammato ardore volabat
Præcipiti cali pariter, obitusque perisset:
Aut cum terribili percussus fulmine civis,
Luca serenanti vitalia lumina liquit:
Aut cum se gravido tremefact corpore tellus,
Jam vero varia nocturno tempore visa,
Terribiles forma, bellum motusque movebant:

Multaque per terras vates oracula fuerunt
Pellere fundebant irrisum minitanti casus:
Atque ea, quae lapsu tandem cecidere vetusto,
Hae for, perperam signis, clarisque frequentant
Ipse deum genitor caelo, terraeque canbas.
Nunc ea, Torquato quae quondam, & consule Cotta
Lydius ediderat Hyrthene genti haruspex,
Omnia fixa tuus glomerans determinat annus.
Nam pater altisonani stellanti nexu Olympo
Ipse suos quondam tumulos, ac templa petisist,
Et Capitolinis insit sedibus ignis,
Tum species ex ara vetus, 7 generatque Natas,
Concidit & elapsaque vetusto munera leges:
Et diu simulacra perennis fulminis ardor.
Hic silvestris erat, Romani nominis aetrix,
Martia, quae parvos Mavo in femine natus
Veribus gratidus vitali rore rigabat:
Qua tum cum pueris flammato fulminis ira
Concidit, atque avulsa pedum vestigia liquit.
Tum qui non artis scripta, ac monumenta volutans,
Voces tristificas chartis promehat Et usis?
9 Omnes civis generosam stirpe profectam
10 Vitare ingenem cladem, p. f. m. que movebantur
Vel legum exitum constanti voce ferebant,
Templa deumque adeo flammis, urbisque jubebant
Eripere, & stragem horribilem, eademque vereri:
Atque hac fixa gravi factu, ac fundata teneri:
11 Ni post excidium ad celum formata decori
Sancti Jovis species claros spectaret in ortus:
Tum fore, ut occultos populus, san. tuque senatus
Cernere conatus possit, si solis ad ortum
Conversa, inde patrum sedes, populi que videret,
Hac tardata diu species, multumque morata,
Consule te tandem celsa est in sede locata:
Atque una fore, ac signati temporis hora
12 Jupiter excelsa clarabat seipira columna:
13 At clades patria flamma, ferroque parata,
Vocibus Allobrogum patribus populoque patebat.
Ritè igitur veteres, quorum monumenta tenentis,
Qui populos, ubi quoque modo, ac virtute regerant,
Ritè etiam vestri, quorum pietasque fidesque
Præstitit, & longe vici sapientia curatos,
14 Præcipue celsus vigenti murinis divos
Hae acce penitus cura videre sagaci
Otia qui studitis laet. tenere decoris,
Inque Academia umbrosos, nitidoque Lyceos
Fuderunt claras facundi pectoris arteis.
E quibus creptum primo jam à flore juvenis,

1. Quo quidque fiat. Publicam, quomodo quidque fiat, sed contra om-
nes libros meliores, editio nemque Victorii quorum auctoritate
expunxit etiam sequenti linea dictionem omnibus, male inculcatam à
librariis.
2. Nomen ex inventore reperit. Explicat Gullielmus Canterus lib. r.
Nov. Lect. cap. 14. videator & Victorius lib. vi. Var. Lect. cap. 3. Lam-
binus inulicibus conjecturam suam, nomen ex inventore reperit. Gu-
lielmus malebat propius scripturam vulgatam, ex invento reperit.
3. Ex somnio, video, &c. Ita quidem Aldus senior, sed Victorius in-
ter ferta voce: ex somnio: posse deo, &c. quae item reperta mihi in Pall.
Gullielmo & Pithæano.
4. In secundo consulatu. Adr. Turnebus, & P. Manutius emendant,
insecundo de Consulatu, lib. intellige libro. Gullielmus: in secundo Consul-
tatu: ut error natus fuerit & compendio scripturae.
5. Utique perperam. Marti editio retentam, ut & Pall. & Pith. nam
S. Victorius lib. r. retentam.
6. Laeo maestri lothe. Sic omnes nostri. Gullielmus tamen videtur
inclinare in lothe, quomodo constat leg. de Marsum. sic Virgilius, in-
quiritibus videmur, inepet.
7. Generatque Natas. Sic quidem Pithæotanus & Pall. rect. sed sec.
generatque. pr. generatque. S. Victor. à prima manu, gen. nascunt Natas.
Lambinus oppert: generatque. Gullielmus conjiciebat generatque, aut
etiam genit. Natas.
8. Melpisae perijsa nuntia leges. Gullielmus reponi volebat armeni-

ne: quod constat ex lib. 11. infra cap. 21. et leges de calo casta, hocque
loco de eis agere Tallium. Palatinus nostri propugnant vulgatum.
V. Vonverit unus habebat numerus.
9. Omnes civis generosam stirpe profectam. Hæc est recepta vulgò le-
ctio, proximeque accedens ad m. quorum tamen nonnulli generosa.
Aldus senior ed. dicit emeritibus generosa stirpe profectis, &c. quod &
in antiquo Vrsino. Lambinus arb. tratu suo fecit, omnes civis & gene-
rosa à stirpe profectam.
10. Vitare ingenem cladem. N. nostris ad unum omnes versum hunc ha-
bene post sequentem vel legum; neque aliter potuit in editione sua Vi-
ctorius. ceterum Pal. pr. ac sec. loco Vitare, representant v. m. totu-
verò & S. Victoris, vel divum, proterea & v. v. Vel legum, erat in pr.
& Pith. Ultra legum in sec. Vultu legum.
11. Ni post excidium ad celum. Sic ferè Pall. nisi quod sec. Nipis ex-
cesum & S. Victoris codex, Nipis excelsam, Pith. Nip. p. m. excisam. unde
formabat Gullielmus, Nip. p. m. excis.
12. Jupiter excelsa clarabat. Libet S. Victoris, clarabit, quod est clu-
ravit. sed alterum constanter hæret in nostris.
13. At clades. Sic Pall. o. & editio Victorii: alia. At clades, mox
pro parata Pal. prim. at Pithæotanus præterferunt parata. membranz
verò S. Victoris et Pal. rect. parata.
14. Præcipue celsus vigenti murinis. Est à Pall. nostris, nisi quod id
viginti. Victorius edidit, vigenti murinis. Ante celsus, præcipue vigenti col-
locuerunt murinis. quæ postata in nullis est m. à Gullielmo & V. Vou-
verio excelsis.

In patria in media virtutum mole locavit.
Tu tamen anxiosa curas requirite relaxas.
Quid patri voces studeas nobisque sacras.
 Tu igitur animum potius inducere contra ea, quae ad me
 disputantur, & de divinatione dicere, qui degeſſeris ea,
 quae geſſiſti, & ea, quae pronuntiavi, accuratissime ſcripſe-
 ris? Quid? quis, Carneades, cur haec ita ſiant, aut
 qua arte perſpicī poſſint? neſcirs me fateor: venire au-
 tem, te ipſum dico videre. Calu, inquis. Itane verū?
 quod quā potest caſu eſſe factum, quod on neis ha-
 bet in te numeros veritatis? Quatuor tali facti, caſu
 Venerem efficiunt. Num etiam centum Venerios, ſi ſi
 ecc. talos eſſeris, caſu futuros putas? ad ſperſa temerē
 pigmenta in tabula, oris lineamenta cingere poſſunt;
 & nom eam Veneris Cnidia, Coaxque pulchritudinem eſ-
 ſingit poſſe adſperſione fortuita putas? Sus roſtro ſi hu-
 mi A literam impreſſerit, num propterea ſuſpicari pote-
 rit, Andromacham Enni ab ea poſſe describi? Finge-
 bat Carneades, in Chiorum lapicidinis ſaxo diſſiſſo caput
 exiſſe Pontici. Credo, aliquam non diſſimilem figu-
 ram, ſed certē non talē, ut eam ſactam à Scopā dices.
 ſic enim ſe p. of. ad res habet, ut numquam perſe ſe
 variatam talis imitetur. At nonnumquam ea, quae praedicta ſunt,
 minus eveniunt. Quae tandem id ars non habet? earum
 ſic certium, quae conjectura continentur, & ſunt opinabi-
 le. An medicina, ars non putanda eſt? quam tamen
 multa ſaluat. Quid? gubernatores nonne ſallunt? an
 Achivorum exercitus, & tot navium rectores non ita pro-
 ceſſi ſunt ab illo.

Utopſidione lani piſcium laſciviam
Intenuerit, ut ait Pacuvius, & nec tuendi ſatiatus capere po-
ſſe?
Intra prope jam occidente ſola inhorreſcit mare,
Nubra conduplicantur, noſtisque ex nimbiā oceanas nigror.
 Num igitur tot clarifſimorum ducum, regūque nauſtra-
 gium ſuſtulit artem gubernandi? aut num imperatorum ſcien-
 tia nihil eſt, quia ſummus imperator nuper fugit, amiſſo
 exercitu? aut num propterea nulla eſt reiſ. gerendae ratio,
 neque prudentis, quia multa Cn. Pompejum, quædam M.
 Catonem, nonnulla etiam te ipſum ſefellerunt? Simi-
 liter haeripſicum reſponſio, omnique opinabilis divina-
 tio, conjectura enim nititur, ultra quam progredi non
 poſſent. Ea ſallit fortasſe nonnumquam, ſed tamen ad ven-
 nitatem ſe piſiſme dirigit. eſtenim ab omni atēritate re-
 petita: in qua cum ſ. parē innumerabiles res eodem mo-
 do eventent inſidem lignis antegeſſis, ars eſt eſſeſta, eo-
 dem ſepe animadvertendo, ac notando. Auſpicia verū
 vetra quā conſtant? quae quidem nunc à Romanis au-
 gibus ignorantur: (bona hoc tua venia dixerim.) à Ci-
 cilioticis, Pamphylis, Piſidis, Lyciis tenentur. 6 Nam quid
 ego hoſpitem noſtrum, clarifſimum, & optimum vi-
 rum, Deiotrum regem commemorare? qui nihil um-
 quam niſi auſpicato gerit: qui, cum ex itinere quodam pro-
 pōto, & conſtituto revertit, aequali admonitiſi vola-

tu; conclave illud, ubi erat manſurus, ſi ſec perrexiſſet,
 proxima nocte corruiſit. Itaque, ut ex ipſo audiebam, per-
 ſepe revertit ex itinere, cum jam progreſſus eſſet multo-
 rum dierum viam. Cuius quidem hoc praclarifſimum
 eſt, quod poſtea quā à Caſare tetraſchiz regno, pecunia-
 que multatus eſt. NEGAT SE TAMEN eorum auſpiciorum,
 quae ſibi ad Pompejum proficiſcenti ſecunda evenerint,
 poſnitere. ſenatus enim auctoritatem, & populi Rom. li-
 bertatem, atque imperii dignitatem ſuis armis eſſe deſen-
 ſam; ſibiſque eas aveis, quibus auctoribus officium, & ſidem
 ſecutus eſſet, bene conſuluiſſe. antiquiorem enim ſibi ſuiſſe
 poſſeſſionibus ſuis gloriam. Ille igitur mihi videtur verē au-
 gurari. Nam noſtri quidem magiſtratus auſpicibus utun-
 tur coactis, necesse enim eſt, off. objecta, cadere fruſtra
 ex pulli ore, cum paſcitur. Quod autem ſcriptum habe-
 tis, 7 AUT TRIPUDIUM FIERI, 8 SI EX EA QUID IN SO-
 LIDUM OCCIDERIT: hoc quoque, quod dixi coactum,
 tripudium ſolſtimum dicitis, itaque multa auguria, multa
 auſpicia, quod Cato ille ſapiens queritur, neglegentia col-
 legis amiſſa placē, & deſerta ſunt. Nihil ferē quondam ma-
 joris rei, niſi auſpicato, ne privatim quidem gerebatur?
 quod etiam nunc gnupciarum auſpicies declarant, qui, re-
 amiſſa, nomen tantum tenent. Nam ut nunc extis: quam-
 quam id ipſum aliquantō minus, quam olim; ſic tum avi-
 bus magna res impetrari ſolebant. Itaque, ſiniſtra dum non
 exquirimus, in dextera & in viſiſſa incurrimus. Ut P. Claudius
 Appii Cæci filius, ejuſque collega, L. Junius, claſſis ma-
 ximas perdidit, cum vitio navigaſſent. Quod eodem
 modo evenit Agamemmoni, qui, cum Achivi cœpiſſent

Inte ſe ſtrigere, apertique artem obtinere extiſpicum?
Solvere imperat ſecundo timore adverſaque avi.
 Sed quid vetera? M. Craſſo quid acciderit, videmus, dirac-
 rum obnuntiatione neglecta. In quo Appius, collega tuus,
 bona augur; ut ex te audire ſoleo, non ſatis ſcienter vi-
 rum bonum, & civem egregium cenſor ſo C. Atejum
 notavit, quod ementia auſpicia ſubſcripſerit. Eſto: fuerit
 hoc cenſoris, ſi iudicabat ementitum. At illud minimē
 auguris, quod adſcripſit, ob eam cauſam pop. Rom. cala-
 mitatem maximam cepiſſe. Si enim ea cauſa calamitatis
 fuſſet: non in eo eſt culpa, qui obnuntiavit: ſed in eo, qui
 non paruit, veram enim fuiſſe obnuntiationem, ut ait i-
 dem augur, & cenſor, exiſtiſſe approbavit. Quae ſi falſa fuiſ-
 ſent, nullam afferre potuiſſent cauſam calamitatis. ete-
 nim TRIA, ſicut cetera auſpicia, ut omnia, ut ſigna,
 non cauſas afferunt, cur quid eveniat, ſed nuntiant even-
 tura, niſi provideris. Non igitur obnuntiaſſio Ateji cau-
 ſam ſinxit calamitatis, ſed ſigno objecto monuit Craſſum,
 quid eventurum eſſet, niſi cauſa fuſſet. Ita aut illa obnuntia-
 tio nihil valuit: aut ſi, ut Appius indicat, valuit, id valuit,
 ut peccatum hāreat non in eo, qui monuerit: ſed in eo, quū
 non obtemperavit. Quid lituus iſte veſter, quod clarifſimum
 eſt inſigne auguratus, unde vobis eſt traditus? nempe eo
 Romulus regiones direxit tum, cum urbem condidit. quū
 quidem Romuli lituus, i. z id eſt, incurvum, & leviter à
 ſummo

1. Quod patria vocis studium? Ita longe melius Pic. S. Vi. & ed. Vi. &
 quod inquit: in qua vult quid pro altera ſent etiam Pall. niſi
 quod inquit: in ſec. vult hū.
 2. et cetera vult. Sic Pall. item Pic. nec non S. Vi. & deniq;
 ad illi ſent: et iſte vulgari pectore.
 3. Romani Veteris Cnidia Cnidia. Sic quidem Ald. ſenior. & re-
 ſenior quoque verum. V. d. Veteris Cnidia. ſo ille Cnidia, quod nec
 apparet in Pall. aut Pic. aut S. V. & quorum hic habet aquas, quod & in
 Pall. pallo reſp. quod placuit Gul. pro. Cnidia. Pall. ce. ex h. ber. Vener-
 ſenior. etc. Veteris conque pulchre ad dicitur conque eſſingit. den inſi noſtri
 etiam ſentiam habent, non eſſingit, & eſſingit, ſed eſſingit, & eſſingit, quod
 vult & Republica. & Vi. &
 4. Nec tuendi ſatiatus capere poſſet. Iuſt. h. zc. ita ſerib. ut verſes ſi-
 ſenior. cum inſentibus pedibus eorum conſ. leſter. ſi ſingam, ſi-
 ſenior. piſti. m. rum, haec tunc deſp. h. d. ſe. iam aper. o. numeros.
 5. Nec tuendi ſatiatus capere poſſet. Pall. omnino voluit reſtituamus, ſi-
 ſenior. h. zc. 10.

6. Nam quid ego hoſpitem noſtrum, clarifſimum, & optimum vi-
 rum, Deiotrum regem commemorare? Kaad unum l. bri noſtri, etiam editi à
 Marſo & Vi. & reliqui, maluerant Ald. num illud ſom.
 7. Aut in p. d. vult. Tura. l. y. Advert. c. 20. conſpicit, vult. quod
 illico editione ſua inſeruit Lamb.
 8. Si quid ex eam ſi dicitur vult. Haud diſvertunt Pall. noſtri. Marſo,
 tamen & Man. & Lamb. amplexi ſunt in ſalutem, quos reſellit gemma il-
 la. in conſolatorum Briſſi. l. de formulis.
 9. Nuptiarum auſpiciorum. Lamb. ſtultē h. c. invehitur in Tornebe name
 auſpiciis non ſolum vultur in Vi. & ſed in Pall. in Pic. in S. V. & niſi.
 10. Caput Atejum. Ita alio vocatur. M. ſ. tamen noſtri ſeſent. vul-
 garo. Atejum, tamen h. c. vult. infra.
 11. Diva ſent. cetera auſpicia aut ſent. Eſt ab Vi. & reſpondent no-
 ſtri ſeripi. vulg. diva ſent. cetera auſpicia, ut omnia.
 12. Id eſt, incurvum & leviter à ſummo inſertum haſtillam. quod ab ipſo ſi-
 ſenior. quod cauſa. ſiniſtra dicitur h. c. vult. L. pl. l. v. c. 20. iſt. h. zc. omnia
 habet in gloſſemate reſtant tamen conſtanter in omnibus M. d. de
 ſent. quae Lamb.

H h h s

summo inflexum bacillum, quod ab ejus litui, quo canitur, similitudine nomen invenit: cum situs esset in curia Saliorum, quæ est in Palatio, eaque deflagravisset, inventus est integer. Quid multis annis post Romulum, Prisco regnante Tarquinio? quis veterum scriptorum non loquitur, quæ sit ab Attio Navio per lituum regionum facta descriptio? qui cum propter paupertatem suis puer pasceret, una ex his amissa, vovisse dicitur, si recuperasset, uvam se deo daturum, quæ maxima esset in vinea, itaque sue inventa, ad meridiem spectans in vinea media dicitur constitisse: cumque in quatuor partibus vineam divisisset, tresque partibus aves abdixissent, quarta parte, quæ erat reliqua, in regiones distributa, mirabili magnitudine uvam, ut scriptum videmus, invenit. Quæ te celebrata, cum vicini, & omnes ad unum de rebus suis referrent, erat in magno nomine, & gloria. Ex quo factum est, ut eum ad se rex Priscus accesserit. Cujus cum tentaret scientiam auguratus, dixit ei cogitare se quiddam, id possit fieri, consuluit? Ille augurio acto, posse respondit. Tarquinius autem dixit, se cogitasse, *coram novacula posse precidat*. Tum Attium iussisse expectari, ita cotem in comitio allatam; inspectante & rege & populo, novacula esse discissam. Ex eo evenit, ut & Tarquinius augure Attio Navio uteretur, & populus de suis rebus ad eum referret. Cotem autem illam, & novaculam defossam in comitio, supraque impositum puteal accepimus. Negemus omnia; contra buramus annaleis; ficta hæc esse dicamus: quid vis denique potius, quam *deos res humanas utere, fateamur*. Quid? quod apud te scriptum est de T. Graccho, nonne & augurum, & haruspicum comprobata disciplinam? qui cum tabernaculum vitio cepisset imprudens, quod inauspicato pomerium transgressus esset, comitia & consulibus rogandis habuit. Nota res est, & à te ipso mandata monumentis. Sed & ipse augur T. Gracchus auspicio auctoritatem confessione errati sui comprobavit; & haruspicum disciplinæ magna accessit auctoritas, qui recentibus comitiis in senatum introducti, negaverunt justum comitiorum rogatorem fuisse. His igitur assentior, qui duo genera divinationum esse dixerunt; unum, quod parte artis alterum, quod arte caret. Est enim ars in iis, qui novas res conjectura persequuntur, veteres observatione didicerunt. *Ceres autem arte ii;* qui non ratione, aut conjectura observatis, ac notatis signis, sed concitatione quadam animi, aut soluto, liberoque motu futura præsentiant. quod & *sonnantibus* sæpe contingit, & nonnumquam *vaticinantibus per suorum*, ut Bacis Boeotius, ut Epimenides Cres, ut Sibylla Erythraea. Cujus generis oracula etiam habenda sunt, non ea, quæ æquatis torribus ducuntur, sed illa, quæ instinctu divino, afflatuque funduntur, etsi ipsa *seorsum* contemnenda non est, si & auctoritatem habet vetustatis, ut ex sunt fortes, quas et terra editas accepimus; & quæ tamen ducta ut in rem apte cadant, fieri credo posse divinitus. Quorum omnium interpretes, ut grammatici poetarum, proximè ad eorum, quos interpretantur, divinationem videntur

accedere. Quæ est igitur ista calliditas, *per vetustatis robustas collumando velles pervertere*? Non reperio caulam. late fortasse obscuritate involuta naturæ, non enim me deus ista scire, sed hiantantummodò uti voluit. Utar igitur, & nec abdecatur, ut reat aut in extis totam Emariam delirare, aut eandem gentem in fulguribus errare, aut fallaciter portenta interpretari, cum terræ sæpe fremimus, sæpe mugitus, sæpe motus, multa nostræ respubl. multa ceteris civitatibus gravia, & vera prædixerint. Quid? qui teridetur, partus hic mulæ, nonne quia factus exstitit in sterilitate naturæ, prædictus est ab haruspiciibus *incredibile partus malorum*? quid? T. Gracchus, Publii filius, qui bis consul & censor fuit, idemque & summus augur, & vitæ sapiens, civisque præstans; nonne (ut C. Gracchus, filius ejus, scriptum reliquit) duobus anguib; domi comprehensis, haruspices convocavit? qui cum respondissent, si marem emississet, uxori brevi tempore esse moriendum: si feminam, ipsi: a quibus esse censuit, se *matrem oppetere mortem*, quam P. Africani filiam adolescentem, feminam emisit: ipse paucis post diebus esse mortuus. Irrideamus haruspices: vanos, futiles esse dicamus: quorumque disciplinam & sapientissimus vir, & eventus, ac res comprobavit, contemnamus: contemnamus etiam Babylonios, & eos, qui è Caucaso cæli signa servantes, numeris, & motibus, stellarum cursus persequuntur: contemnemus, inquam, hos aut *Pulchre*, aut *vanitati*, aut *imprudencia*, qui ccccxxx. millia annorum, ut ipsi dicunt, monumentis comprehensa continent, & mentiri judicemus, nec *secularium reliquorum judicium*, quod de ipsis futurum sit, *perimiscere*. Age, Barbari vani, atque fallaces: num etiam Græcorum historia mentita est? quæ Cæso Pythius Apollo, ut de naturali divinatione dicam, quæ Atheniensibus, quæ Lacedæmoniis, & quæ Tegeatis, quæ Argivis, quæ Corinthiis responderit, quis ignorat? collegit innumerabilia oracula Chrysiptus, nec ullum sine locuplete auctore, atque teste, quæ quia nota tibi sunt, relinquo. Defendo unum hoc. Numquam illud oraculum Delphis tam celebre, & tam clarum fuisse, neque tantis donis refertum omnium populorum, atque regum, nisi canis ætas, oraculorum illorum *veritatem* esse experta. Jam diu idem non facit. Ut igitur non minore gloria est, quia minus oraculorum veritas excelsit: sic tum, nisi summa veritate, in tanta gloria non fuisse. Potest autem vis illa terra, quæ mentem Pythiæ divino afflatu concitabat, evanuisse vetustate, ut quosdam *evanuisse & exaruisse amicus*, aut in alium cultum contortos, & defixos videmus. Sed, ut vis, acciderit: magna enim quaestio est: modo maneat id, quod negari non potest, nisi omnem historiam perverterimus, multis factis *verax fuisse id oraculum*. Sed omittite oracula: veniamus ad omnia, de quibus disputans Chrysiptus, multis, & minutis somniis colligendis facit idem, quod Antipater, ea conquirens, quæ Antiphontis interpretatione explicata, declarant illa quidem acumen interpretis, sed *exempla grandioribus* decuit uti. Dionysii mater, ejus, qui 11 Syracusiorum tyranus fuit

1. Omnes ad unum. Pall. & S. Vi. exemplar omnes ad unum, quomodo & edidit V. Et.

2. *Accesserit*. Sic quidem Pall. fer. text. S. Vi. item edidi à Vi. sed tamen pr. accessit ut vulg. accesserit.

3. *The auguris addo*. Lamb. capes præter Pall. nostr. os, sigillatque Gif. in Obs. serv. Lucinz. i. ng. u. nam & sic. 111. de Offic. cum in arte augurium augures abiri fieret, &c.

4. *De sub reb; ad unum referret*. pal. pr. & vit. adferret.

5. *Consulibus rogandis*. Accendant Antiquarii. nem S. Vi. lib. item pal. fer. ac habent rogandis. vit. & pr. roganda.

6. *Quæ tamen ducta*. pal. pr. ducta.

7. *Nec abdecatur, ut reat aut in extis*. Vix potui referre manum, quin

ejicerem illud ut reat, quod nullo apice comparere in pal. pr. aut sec. & certe Latine loqueretur Tull. quamvis referret.

8. *Quæ regenda*. Est Totum. conjectura, quam sibi putidè arrogare nititur Lamb. vulg. *Toggetius* ad quam magis inclinant in si. quam ad priorum.

9. *Evanesse & exaruisse amicus*. Illud evanesse &c. reddidit auctori volentibus membris nostris, quid quod & Vi. ag. of. sic ed. & habet sane heic quod agat.

10. *Sed ut vis acciderit*. pal. pr. & sec. acciderit, quod salivam nonnullis movebit Vit. lib. ut pr. acciderit.

11. *Syracusiorum tyranus fuit*. pal. pr. Syracusanus.

petiisse manibus, cum se convolvens sol elaboretur, & abiret: ei magos dixisse (quod genus sapientum & doctorum) habebatur in Persis) ex triplici appetitione solis, xxx annos Cyrum regnatum esse, portendi, quod ita contigit. nam ad septuagesimum pervenit, cum xl. natus annos regnare coepisset. Est profecto quiddam etiam in *Barbaris* gentibus praesentis, atque divini: siquidem ad mortem proficiscens Calanus Indus cum adiceret in regem ardentem, O PRAECLARUM discessam, inquit, de vita, cum, ut Herculi contigit, mortali corpore cecumato, in lucem animus excefferit. Cumque Alexander eum rogaret, si quid vellent, ut diceret. *Optime*, inquit: *Propediem te video*, quod ita contigit. nam Babylone paucis post diebus Alexander est mortuus. Discedo parumper a somniis: ad quae mox revertar. Qua nocte templum Epheciae Dianae desagravit, eadem constat ex Olympiade datum esse Alexandrum, atque ubi lucere coepisset, clamitasse magos, *postem*, ac *pernicem Asiae proxima nocte natam*. Hac de Indis & Magis. Redeamus ad somnia. Hannibalem Coelius scribit, cum columnam auream, quae esset in fano Junonis Lacinae, auferte vellet, dubitaretque, utrum ea solida esset, an extrinsecus inaurata, perterebra visse: cumque solidam invenisset, statuisseque tollere, ei secundum quietem visam esse Junonem praedicere, *ne ad faceret*, minarique, si id fecisset, se curatorem, ut eum quoque oculum, quo bene videret, amitteret: idque ab homine acuto non esse neglectum: itaque ex eo auro, & quod excrebratum esset, baculam curas facendam, & eam in summa columna collocavisse. Hoc idem in Sileni, quem Coelius sequitur, Graeca historia est: is autem diligentissime res Hannibalis persecutus est: Hannibalem, cum cepisset Saguntum, visum esse in somniis a Jove in *deorum consilium* vocari: quod cum venisset, Jovem imperasse, ut Italiae bellum inferret, ducemque ei unum de concilio datum: quo illum utentem, cum exercitu progredi coepisset, tum ei ducem illum praecipisse ne respiceret: illum autem id diutius facere non potuisse, & immanem, circumplectam serpentibus, quacumque incederet, omnia arbuta, virgula, testa pervertere: & eum admiratum quid illud de deo, quodnam illud esset tale monstrum: & deum respondisse, *vastitatem esse Italiae*: praecipisseque ut periret protervius, quid terro, atque a tergo fieret, ne laboraret. Apud Agathoclem scriptum in historia est, Hannibalem Karthaginensem, cum oppugnaret Syracusas visum esse audire vocem, *se post triduum cenaturum*. SYRACUSIS cum autem is dies illuxisset, magnam fiduciam in castris ejus essent *Panos*, & *Siculis* milites esse factam: quod cum sensit Syracusani, improviso eos in castra irrupisse, Hannibalemque ab iis vivum esse sublatum. Ita res somnium comprobavit. Plena exemplum est historia, tum resecta vita communis. At vero P. Decius ille, Q. filius, qui primus e Decis consul fuit, cum esset tribunus. M. Valerio, A. Cornelio consulibus, a Samnitibusque premeretur nocte exercitus, cum pericula

praeliorum iniret audacius, monereturque *ut cautes effe*, dixit, quod exstat in annalibus: sibi in somniis visum esse, cum in mediis hostibus versaretur, occidere eum maxima gloria. Et tum quidem incolumi exercitum obfidione liberavit. Post triennium autem cum consul esset, devovit se, & in aciem Latinorum irrupit armatus. quo ejus factis superati sunt, & deleri Latini. Cujus mori ita *gloriosa fuit*, ut eandem concupisceret filius. Sed veniamus nunc, si placet, ad somnia philosophorum. Est apud Platonem Socrates, cum esset in custodia publica, dicens Cironi suo familiari, sibi post testium diem esse moriendum: vidisse se in somniis pulchritudine eximia foeminam, quae se nomine appellans diceret Homericae quendam ejusmodi versum:

Tertia te Vibia tempus lata locabo.

Quod ut est dictum, sic scribitur contigisse, Xenophona Socraticum, quod *vir* & *quantus* in ea militia, qua cum Cyro minore periculis est, sua scribit somnia: quorum eventus mirabiles existerunt. Mentiri Xenophontem, an delirare dicemus? Quod singulari vir ingenio Aristoteles, & *paene divino*? ipse erit? an alios vult errare, cum scribit, Eudemum Cyprum, familiarem suum, iter in Macedoniae facientem Pheras venisse? quae erat urbs in Thessalia tum admodum nobilis, ab Alexandro autem tyranno crudeli dominatu tenebatur: in eo igitur oppido ita graviter aegrum Eudemum fuisse, ut omnes medici diffiderent: ei visum in quiete egregia facie juvenem dicere: *10 fore ut pariter convalesceret*, paucis diebus interitum Alexandrum tyrannum, ipsum autem Eudemum quinquennio post domum esse rediturum. Atque ita quidem prima statim scribit Aristoteles consecuta: & convalescere Eudemum: & ab uxoris fratribus interfectura tyrannum: quinto autem anno exeunte, cum esset spes ex illo somnio, in Cyprum illum ex Sicilia rediturum, praecipientem eum ad Syracusas occidisse: ex quo ita illud somnium esse interpretatum, ut, cum animus Eudemum corpore excefferit, tum domum reversisse videatur. 11 Adjungamus philosophis doctissimum hominem, poetam quidem divinum, Sophoclem: qui, cum ex re de Herculis patera aurea gravis suscepta esset, in somniis vidit ipsum deum dicentem, qui id fecisset. Quod semel ille, iterumque neglexit, ubi idem saepius ascendit in Anopagum: detulit eum. Anopagum comprehendere jubent eum, quia Sophocle erat nominatus. Is, quaestione adhibita, confessus est, pateramque retulit. Quo facto, sanum illud *Indium Herculis* nomenatum est. Sed quid ego Graecorum? nescio quo modo me magis nostra delectant. Omnes hoc historici, Fabii, Gellii, sed proxime Coelius. Cum bello Latino ludii voti maximi primum fierent, civitas ad arma repetere est excitata. itaque ludis in *terminis instaurati* constituti sunt, qui antequam fierent, cumque iam populus contederet, seruis per circum, cum virgines caderetur, iurta miferens ductus est. Exin cuidam rustico Romano dormienti visus esse venire, qui diceret, 12 *praesulem sibi non placuisse Indium*, idque ab eodem justum esse eum senatui

1. Habebatur in Persis. S. Vict. in super sic, conjunctaque Gul. in super. ego suzerim potius habebatur ipse, si tamen aliquid est mutandi m.
 2. Con ascendere. Pal. pr. & S. V. & ascendere. P. ascendere, unde fecit Gul. ascendere.
 3. Iungam locum. Libri nostri sex, aut Egeas, aut Locia. forte inquit Gul. Locia malum vulgatum.
 4. Iura sit. sit utique uterque, et secundum. Sic Vict. ed. & membranae. P. utem Pal. tert. quart. tertium pr. & sec. statim sic, et. quod forte auctoris genium.
 5. Quod ex te absum esset. Pal. ille primus terebratum.
 6. In summa columna sic habet. M. lex, columna, Palatin. vero sic, ac quart. pr. & res summo. quod forte sic melius.
 7. Qui vir & quantus? Voculam v. m. m. scilicet, volentibus m. n. no. str. q. h. a. acc. debet ed. Vi. A.
 8. Quam avertit mirabile. Est & hoc ab iisdem libris nam recepta lectio quorum aut mir.
 9. Crudeli dominatu tenebatur. Idem istud est a dictis codicibus &

Vict. pro quo vulgati praebatur facinus procol d'bio eorum, quibus ignora vis verbi alterius.
 10. Fore ut pariter convalesceret. A Pal. sec. & S. V. & congruitque cum eo quod sequitur passimque diebus illud praebat. Tenus ubi ut vulgati.
 11. Adjungamus philosophis. Vulgata lect. Adjungam. sed nostrum exat in Pal. in S. Vict. & V. V. v. v. ite sic a Vict.
 12. Praesulem sibi non placuisse. Pal. sec. fecundis, tert. secundis, ut videatur excecidisse verus scripturas, secundis.
 13. Praesulem sibi non placuisse? Tacet hic Gul. sed tamen cum anno- nati, legi in S. V. & P. p. solum, non, ut haec tenus habuimus in editis, p. solum, scripturam receptam egeci, tamen quidem fidentius, quod non lo pararet in illo Pall. in quibus omnino erat haec nostra. Hinc aliter Capitol. in Marco Philosopho c. IV. *For in sal. au. & praesul & viter. praevuldo tale quid invenit & in ius V. & sed non ausus fuit exprimere.*
 3. Reg.

nefari nanciare: illum non esse autem. & iterum esse idem
 visum, & monitum, *no vni suam experiri velle*: ne tum qui
 dem esse autem: exin illum esse esse mortuum: tandem
 in somnis ad monitionem fuisse ieritiam. tum illum et
 iam debilem factum, sem ad amicos desulisse, quorum de
 sententia lectula in curiam esse delatum, & cumque sena-
 tur somnium enarravisset, pedibus suis saluum severti esse.
 Itaque somnio comprobato a senatu, ludos illos iterum
 imitatos memoris proditum est. C. vero Gracchus
 multis dixit, ut scriptam apud eundem. *oellum est*, sibi
 in somnis quæsturam petenti. *Ti. fratrem visum esse dice-
 re, quam vultur vultur, tamen eodem sibi lito, quo ipsi intersi-
 sit. Id perendum.* Hoc antequam tribunus pl. C. Gra-
 chus factus esset, & se audisse scribit Cœlius, & dixisse
 multis quo somnio quid invenire potest certius? Quid?
 illa duo somnia, quæ crederim commemorantur à Stoi-
 cis, qui tandem potest contemneret? unum de Simonide:
 qui cum ignotum quendam proiecitur mortuum vidisset,
 eamque humavisset, habereque in animo avem con-
 scendere, moneri visum est, ne id faceret, ab eo, quæ se
 pulchra effecerat: *si navigasset, cum naufragio esse periturum;*
 illa quo Simonidem redidit: *perisset ceteteri.* qui tum na-
 vigavit. Alterum ita traditum, clarum admodum som-
 nium. Cum duo quidam Arcades familiares inter unâ
 ficerent, & Mezaram visissent, alterum ad cauponem di-
 versisse; ad hospitium, alterum: qui ut cenati quiescerent,
 concubia nocte a visum esse in somnis ei, qui erat in ho-
 spitio, illum alterum orare, *ut sub vestris, quod sibi a cau-
 pone interitus pararetur:* eum primo perterritum somnio
 surrexisset; dein cum se collegisset: idque visum pro ni-
 habendum esse duxisset, recubuisse: tum ei dormientem
 eundem illum visum esse rogare, ut, *quoniam sibi vix non
 forent, mortem suam no multum esse pareretur:* se interfe-
 dum in palustrum a caupone esse coniectum & supra ster-
 num iniectum: petere, ut manè ad portam adesset, prius-
 quam palustrum ex oppido exiret. & hoc verò somnio
 eum commotum, manè bubaleo prestid ad portam fuisse:
 quæstio ex eo, quid esset in palustro: illum perterritum
 fugisse, mortuum erutum esse: cauponem: re patefacta;
 panas dedisse, quid hoc somnio dici divinius potest? sed
 aut plurâ, aut vetera quærimus? *sape tibi meum
 navi;* *sape ex te audivi tuum somnium;* Me, sicut
 Aristoteli præfessum, vidisse in quiete, cum tu equo
 sedens ad quandam magni fluminis ripam, profectus
 hinc, atque delapsus in flumen, nullquam apparuisse:
 me contemisse, timore perterritum: tum te repente la-
 tuæ exitisse, eodemque ego adversum adiectionis si-
 tum nosque inter nos esse complexos. Facilis conjectura
 huius somni: in hinc que à petitis in Asia prædictum est,
si in eorum verum, qui assiderunt. Venio nunc ad tuum.
 ad vi equidæ ex te ipso, sed mihi sapius noster Sallu-
 stius narravit. *cum in illa fuga, nobis gloria patria calami-
 tosa in villa quadam campi Atinetis maneres, magnamque
 patrem noctis vigila fies, ad lucem denique arctæ, & pro vi-
 tes dormitare cœpisse.* Itaque quoniam nec instaret,
 te tamen silentium fieri iussisse, neque esse passum te ex-
 citari: cum autem expectatus esses hora secunda ferè, te
 sibi somnium narra visse: visum tibi esse, *cum in solis locis
 machætrates, C. Marium cum salibus laureatis qua-*

tere exte, quid tristis esses: & cumque tu te tua patria vi-
 pulsum esse dixisses, prehensisse eam dextram tuam, &
 bono animo te iussisse esse, lictorique proximo tradidisse,
 ut te in monumentum suum deduceret: & dixisse, *in eo ti-
 bi salutem fore.* tum & se exclamasse Salustius narrat, redi-
 tum tibi celere, & gloriosum paracum, & te ipsum vi-
 sum somnio delectari. nam illud mihi ipsi celeriter nun-
 tiatum est, ut audivisses, in monumento Marii de tuo re-
 ditu magnificentissimum illud: *o esse factum, referentis
 optimo, & clarissimo viro Consule, idque frequentissimo
 theatro, incredibili clamore, & plausu comprobata de-
 xisse te, nihil illo Atinati somnio fieri posse divinius.* At
 multa falsa. Immo obscura fortasse nobis? sed sint falsa
 quedam, contra vera quid dicimus? quæ quidem multa
 plura evenirent, si ad quietem integri iremus. nunc onusta
 eris, & vino perturbata, & confusa cernimus. Vide,
 quid Socrates in Platonis Polittia loquatur. Dicit enim,
*cum dormientibus ea pars animi, que mens, & ratio sit parti-
 cepti sapia langueat: illa autem, in qua feritas, quadam sit, atque
 egrestu immunitas, cum sit immoderato ob stupescit potu, atque pa-
 stu, exultare eam in forma immoderateque jactata. itaque hinc om-
 nia visa obqueuntur, a mente, ac ratione vacua: ut aut cum maris
 corpus miseris videatur, aut cum quodvis alto vel homine, vel deo,
 sape bellum, atque etiam trucidare aliquem, & impiè cruciari, multa
 itaque facere impure, atque turè, cum temeritate & impudencia.*
 At qui salubri, & moderato cultu atque vultu queri se tradiderit, ea
 parte animi, que mens & consilii est & agitata, & erecta, saturatio-
 que bonarum cogitationum spulsa: eaque parte animi, que voluptatis
 alitur, nec inopia, oneda, nec satietate affluenti (quorum utrumque
 præstringere aciem mens solet: sive deest natura quæpiam, sive at-
 undat, atque affluit) illa etiam tertio parte animi, in qua irarum
 existit ardor, sedata atque restituta: tum eveniet, duabus animi te-
 nerariis partibus compressis, ut illa tertio partationis, & menti o-
 lueat: & se vegetam ad somnandum, acremque præbias: tum ea
 visa quevis, occurrent tranquilla atque vacua. Hæc verba ipsa
 Platonis expressi. Epicurum igitur audientis verò &
 namque Carneades concertationis studio, modò ait hoc,
 modò illud. At ille quid sentit? semper autem nihil utra-
 quam elegans, nihil decorum. Hunc ergo a repones
 Platoni, & Socrati? qui ut rationem non redderent *audivi-
 tiam* tamen hos minores philosophos vincerent. Jubeat
 igitur Plato, sic ad somnum proficisci corporibus affectis,
 ut nihil sit, quod errorem animis, perturbacionemque af-
 fectat. Ex quo etiam Pythagoricis interdicitur putatur,
 ne sub vesperantibus, quod habet in stationem magnam in cibis,
 tranquillitati mentis, querenti vera, contrariam. Cum
 ergo ad somno se vocatus animus à societate, & contagio-
 ne corporis: tum mentis præteritorum, presentia cœ-
 nit, futura prævidet. jacet enim corpus dormientis, ut mortuus
 vigeat autem, & vivit animus, quod multo magis facies
 post mortem, cum omnino corpore excefferit. itaque
 appropinquante morte multo est *divisor*. Nam & si di-
 ipsum vident, qui sunt morbo gravi, & mortifero affecti,
 instare mortem, itaque his occurrunt plerumque im-
 gines mortuorum: tumque vel maximè laudè stu-
 dent: eosque qui secus, quàm decuit, vixerunt,
 peccatorum suorum tum maximè puniunt. Divinare autem
 in orientis, etiam illo exemplo confirmat Posidonius,
 quo affert, Rhodium quendam mortuam sex æqua-
 leis

1. In eo esse idem visum Non mihi sit dubium reponendum visum,
 cum in somno exte in pall & sic & S. V. C. qui idem somnium & supra di-
 xit habet, *si non est vultus.* non autem autem sum delore
 nullo am. etiam veritas huius loci non ea aperta cuius sui prior s
 2. *Compositum somnium enarravisset.* pal. pro hinc manens est ob fo-
 rum exte. *Id se. omnino non agnosceat eumque. unde lu p. cor. esse
 librorum liberalitate, detrahendamque adhuc literam post emam
 de non enarravisset.*
 3. *Cum vultu G. autibus, etc.* Auribus admodum blanditor, S. V. C. *ov.*
 4. *Visum esse in somnia.* Sic pall. vultuor. pi. & S. V. C. vulg. in f. m.
 5. *Pal. in re. præc. habet ego non esse;* quomodo tamen secreti

omnes
 1. *Hæc verò somnio commotum* pal. non habet pronomen tum, & ju-
 cundus autibus lecto associat, si desit
 2. *Cum Aha Preceptis affert.* Ita restit. ed. Vict. & accessit planè pall.
 cor. quart & S. V. C. in quibus præm. nam ceter. sed post. vultu. recepto
 lect. o. p. vicia.
 3. *Quomodo tu te tua patria vi pulsum.* Melius fortasse pall. tres, cumque
 te in patria v. etc. nam quart. te in patri. Vict. ed. habet cumque de tua pa-
 tria S. V. C. l. b. cumque tu patria vi pulsum; forsitan optime.
 4. *Agitata atque erecta.* Bam b. *excitata*, sed contra missi. & edito me-
 eon erat causa.

leis nominasse, & dixisse, qui primus eorum, qui secundus, & qui deinde deinceps moriturus esset. Sed tribus modis cenet deorum appellu homines somnari: uno, quod praevidet animus ipse per sese, quippe qui deorum cognitione teneatur: altero, quod plenus aet sit immortalium animarum, in quibus tanquam insignitae notae veritatis apparent: tertio, quod ipsi dum dormientibus colloquantur: idque modo dixi, facilius evenit appropinquante morte, ut animi futura augerentur. Ex quo & illud est Calani, de quo ante dixi, & Homerici Hecloris, qui moriens propinquam Achilli mortem denuntiat. Neque enim illud verbum temere consuetudo approbavisset, si ea res nulla esset omnino.

Præfagies animus, frustra me ire, cum exirem domo.
 Scire enim, sentite acute est: ex quo sagaces, quia militaria scire volunt: & sagaces dicti canes. Is igitur, qui ante sagit, quam oblata res est, dicitur præfagire, id est future ante sentite. Inest igitur in animis præfagium extrinsecus injectum, atque inclusa, divinitus. ea si exaruit acrimis, furor appellatur, eam a corpore animus abstractus divino in sanctu concitatur.

Sed quid vultis? rabeat vasa est deponit ardentibus?
 Vbi illa paullo ante sapiens, virginali modestia?
 Mater optima, tum multa mulier melior, mulierum;
 Missa stem sumpsit istos barolastantibus:
 Neque me Apollon scitis, fandi demenem in vitam cet.
 Virgines vero aequales patri, melius factum pudes,
 Optimi viri: mea mater, tui me miserat, mea piger:
 Optumans progeniem Priamo repperisti extra me: hoc dolis,
 Me obesse, illos prodesse, me obstrare, illos obsequi.

o poema tenerum & moratum, atque molle: sed hoc minus ad rem, illud, quod volumus, expressum est, ut vaticinari furor vera solet.

6 Adhæ, adhæ fax obvoluit sanguine, atque incendio:
Mulus annos latuit. 7 eives resate opem, & restinguo.
 Deus inclausus corpore humano jam, non Cassandra loquitur.

Tamque mari magno classis cetera
Turritur: exitium examen rapit:
Advenit & fera volentibus
Navigibus complevit manu littora.

Tragedias loqui videor, & fabulas. At ex te ipso non commentitiam rem, sed factam, ejusdem generis audivi. C. Coponius ad te venisse Dyrhachio, cum pratorio imperio Classi Rhodis præfesset, & cum primis hominem prudentem, atque doctum: eumque dixisse remigem quendam e quinqueremi Rhodiorum vaticinatum *madesactum* triennis xxx. diebus Graciam sanguine; rapinas Dyrhachio.

chil, & confessionem in naveis cum fuga; fugientibus, que miserabilem spectaculum incendiorum fore: sed Rhodiorum classis propinquum reditum, & ad domum irionem dari: tum neque te ipsum non esse commotum, Marcumque Varronem, & M. Catonem, qui tum ibi erant, doctos homines, vehementer esse perterritos: paucis sane post diebus ex Pharsalica fuga venisse Labienum: qui cum interitum exercitus nuntiavisset, reliqua vaticinationis brevi esse confecta. Nam & ex horreis direptum, *essumque frumentum* vias omneis, angipottusque contraxerat: & naveis subito perterriti metu conscendisti; & noctu ad oppidum respicientes, flagrantis onerarias: quas incendere milites, *quis sequi noluissent*, videbatis: postmodò Rhodia classe deserti verum vatem fuisse sensitis. Exposui quam brevissime potui, somnii, & furoris oracula, quæ eare ante dixeram, quorum amborum generum una ratio est, qua Cratippus nosset uti solet; animos hominum quadam ex parte extrinsecus esse tractos, & haustos. Ex quo intelligitur, esse extra divinum animum, humanus unde ducatur: humani autem animi eam partem, quæ sensum, quæ motum, quæ appetitum habeat, non esse ab actione corporis sejugatam: quæ autem pars animi rationis, atque intelligentiæ sit particeps, eam tum maxime viget, cum plurimum abstrahit a corpore. Itaque 10 expositis exemplis veterum vaticinationum, & somniorum Cratippus solet rationem concludere hoc modo. Si 11 *in oculis* non potest existare officium, & manus oculorum; possunt autem aliquando oculi non fungi suo munere: qui vel semel ita est usus oculis, ut vera cerneret: is habet sensum oculorum vera cernentium. Item igitur, si sine divinatione non potest, & officium & manus divinationis existare, potest autem quis, cum divinationem habeat, errare aliquando, nec vera cerneret: satis est ad confirmandam divinationem, si semel aliquid esse ita divinationum, ut nihil fortuito accidisse videatur. Sunt autem ejus generis innumerabilia: esse igitur divinationem confitendum est. Quæ verò aut conjectura explicantur, aut eventus, animadversa, & notata sunt, ea genere divinationum, ut supra dixi, non naturalia, sed artificiosa dicuntur. in quo haruspices, augures, conjectoresque numerantur. Hæc improbantur à Peripateticis: à Stoicis defenduntur. Quorum alia sunt posita in monumentis, & disciplina: quod Aristorum declarant & haruspici, 12 & fulgurales & rituales libri, 12 nostri etiam augurales: alia autem subito *extempore* conjectura explicantur, ut apud Homerum Chalcas, qui ex passifera numero belli Trojani annos auguratus est: & 13 ut in Sullæ scriptum historiam videmus, quod te inspectante factum est,

1. Qui deinde deinceps moriturus. Verbum deinde revocavi è duobus Pall. melior buserat præterea in tert. & quart item Pith. sed respectiva præterea voce hoc modo: qui deinceps, qui deinceps, quod etiam ferri queat.
 2. Rabeat vasa. In eod. antiquus Mar. de quo l. ix. Var. lect. c. 19. Ipsumet nostri. o. n. n. h. i. t. e. r. a. b. e. r. a. n. t. h. a. b. e. n. t. q. u. e. r. a. p. i. s. e. q. u. e. n. t. e. m. v. e. r. u. m. c. o. n. s. t. i. t. u. e. r. e. n. i. r. u. r. T. u. r. n. l. v. A. d. v. e. r. e. c. 22. sed membr. nostræ sunt à vulgatis.
 3. Mater optima, tum multa mulier optima, mulierum. Addidi mulierum ex Pall. & Gallicanis duobus. Gul. concinnare volebat, Mater optima, multa mulier, mulierum.
 4. Virgines vero aequales patri, melius factum pudes. Pal. pr. non agnoscit illud factum habereque mecum: quod ultimam quoque est in Pit. sed retinet tamen scilicet.
 5. Me obesse, tui me miserat, mea piger. Sic Pal. pr. ac ser. forte De me obesse. est tamen aperte in tert. & quart. Non obesse: quod alia dict. n. s. t. i. o. n. e. a. d. d. i. t. a. n. o. t. a. f. a. c. i. t. M. e. h. u. c. e. s. s. e. T. u. r. n. m. a. l. e. b. a. t. M. e. a. d. d. i. s. s. e. q. u. o. d. s. t. a. t. i. m. a. r. i. p. u. i. c. L. a. m. b. c. A. d. h. æ. a. d. h. æ. f. a. x. & c. L. a. m. b. & c. o. n. j. e. c. t. o. r. a. T. u. r. n. A. b. a. d. h. æ. f. a. x. p. r. æ. t. e. r. i. n. s. t. a. q. u. i. d. o. p. l. i. c. a. n. t. v. o. c. e. m. f. o. r. t. e. f. a. c. i. A. d. i. r. A. d. i. r.
 6. Cuius res 12 ipm. Non potui excludere illud re inventum à me in Pall. quatuor. Gul. in S. V. C. & Pit. sicque locutus Cicero l. 111. de leg. c. 19. T. u. r. n. b. r. o. c. 22. p. o. r. a. b. a. t. r. e. t. o. l. l. e. n. d. o. m. v. e. r. s. o. l. c. a. u. s. a.
 7. Cum prima hominem prudentem, & c. Si præscriptioni membrana-

rum adjectimus, referendum cum primo. Ita enim quartor Pall. item S. V. C. & Pit. neque aliter fuisse in mss. V. C. fidem facit ed. in qua idem expressum.
 9. Et de vaticinationum dari. Etiam istam ad m. h. i. s. c. r. i. p. t. u. r. a. m. e. x. h. i. b. i. t. a. m. à. c. o. d. F. u. l. y. V. r. l. i. c. e. m. S. V. C. n. i. s. i. q. u. o. d. i. s. d. i. v. i. n. a. t. i. o. n. e. n. a. m. P. a. l. l. d. e. o. m. n. i. t. i. o. n. e. m. d. e. q. u. a. v. o. c. e. c. o. n. s. u. l. a. t. u. r. A. n. d. r. S. c. h. o. t. t. n. o. s. t. e. r. l. 17. N. o. d. o. r. C. i. c. e. r. c. 10.
 10. Exposui exempla. Ita Pall. quatuor. & V. V. o. u. v. e. x. h. i. b. u. i. t. q. u. e. d. s. u. a. P. e. t. r. V. i. c. t. a. l. i. i. s. i. s. t. e. i. p. s. e. e. x. e. m. p. l. a.
 11. Et fulgurales & rituales libri. Aut omnia me fallone, aut reficiendum est fide Pall. sec. & similes, sane rituales heic plane sunt in epe; & alioquin est in Pal. or. ac quart. rituales.
 12. Nostri etiam augurales. Non vacat retro lege e, qui loquatur, sed monendus lector, Pall. o. & Pit. l. e. r. v. a. r. e. r. e. s. t. i. n. e. q. u. e. t. e. m. a. r. a. e. e. s. t. t. a. l. i. s. c. o. n. s. p. i. r. a. t. o. j.
 13. Ut in Sullæ scriptum historia videmus, & c. ut cum ille, & c. Feliciter hanc locum emendavimus præterea lib. 5. m. s. s. l. e. x. q. u. a. t. u. o. r. P. a. l. l. i. e. m. P. i. t. & S. V. C. hæcenus falsò lectum, ut in S. s. i. m. a. s. c. r. i. p. t. u. r. a. h. i. s. t. o. r. i. æ. n. e. c. u. m. S. i. l. l. a. n. i. m. u. r. u. m. h. a. e. t. a. l. i. a. c. o. d. i. t. i. n. A. l. d. O. f. f. i. c. i. n. a. A. l. u. b. a. n. o. s. v. e. r. o. s. i. m. i. l. i. s. p. o. t. u. s. q. u. a. m. v. e. r. a. P. e. t. f. a. n. e. V. i. c. t. a. l. e. q. u. o. d. n. o. s. i. n. s. u. i. s. i. t. e. m. i. n. v. e. n. t. e. t. a. m. e. n. e. t. i. r. e. t. i. n. e. a. t. S. i. m. a. n. a. e. x. p. r. e. s. s. i. t. t. a. m. e. n. i. l. l. a. q. u. o. d. e. a. m. r. e. c. t. e. a. d. p. r. i. c. i. p. t. u. r. S. i. m. a. n. a. i. p. s. e. v. i. d. e. n. t. c. o. n. t. r. a. d. i. c. i. t. e. i. d. i. s. s. e. V. a. l. M. a. x. i. m. u. s. l. i. c. j.

est, ut cum ille in agro Nolano immolaret ante pratoriam, ab insana ara subito anguis emergeret, & cum quidem C. Postumius haruspex oraret illum, ut in expeditionem exercitum educeret, id cum Sulla fecisset, tum ante oppidum Nolam florens sima Samnitarum castra cepit. Facta conjectura etiam in Dionysio est paullo ante, quam regnare cepit, qui cum per agrum Leontinum iter faciens equum ipse dimisisset in flumen: & summus equus voraginibus non extitit: quem cum maxima contentione non posset extrahere, discessit, ut ait Philistus, age ferens. cum autem aliquantulum progressus esset subiecto exadiviti hinc tum, & posuit, & equum alacrem latus aspexit, cuius in iuba exa men apum confederet. Quod ostentum habuit hanc vim, ut Dionysius paucis post diebus *regis capiti*. Quid? Lacedaemonis paullo ante Leuctricam calamitatem quae significatio facta est, cum in Herculis famoso sonuerunt, Herculisque similitudinem multo sudore manavit? At eodem tempore Thebis, ut ait Callisthenes, in templo Herculis valvae clausae repagulis, subito se ipsae aperuerunt: armaque, quae fixa in parietibus fuerant, ea sunt hinc inventa. Cumque epodem tempore apud Lebadiam Trophonio res divina fieret, ga los gallinae coos in eo loco assidue canere ceperunt, ut nihil intermitterent, tum augures dixisse Bzoos, Thebanorum esse victoriam, proprie quod avis illa *victoria soleret canere se vidisset*. Eademque tempestate multis signis, Lacedaemonis Leuctricae pugnae amicitia denuntiabatur. Namque & Lyfandri, qui Lacedaemoniam clarissimus fuserat, statuit, quae Delphis stabant in capite corona subito extitit ex a speris herbis & agrifibus; & illa quae aurea, quae Delphis erant in Lacedaemonis portis post navalem illam victoriam Lylandri, qua Athenienses conciderunt, qua in pugna quia Castor, & Pollux cum Lacedaemoniorum classe visi esse dicebantur, eorum insignia deorum, stella aurea, quas dixi, Delphis postea, paullo ante Leuctricam pugnam deciderunt, neque reperita sunt. Maximam vero illud portentum isdem Spartiatis fuit, quo, cum oraculum ab Iove Dodonaeo peti visset, de victoria sciscitantes, legi, tique illud, in quo ioc ante sortes, colloca visent: timia, quae res Molosiorum in deliciis habebat, & sorte ipsa, & cetera, quae erant ad sortem parata, disturbavit, & aliud alio distipavit. Tum ea, quae propitio erat oraculo, sacerdos dixisse dicitur, *de salute Lacedaemonis esse, non de victoria cogitandum*. Quid? bello Panico secundo, nonne C. Flaminius consul iterum, neglexit signa rerum futurarum magna cum clade reip. Qui exercitu suo cum Arretium versus castra movisset, & contra Antiochem legiones duceret: & ipse, & equus ejus ante signum Jovis statoris sine causa repente concidit, nec eam rem habuit religioni, *obsequio signo*, ut peritis videbatur, ne committeret praelium. Idem cum tripudio auspicaretur, pullanum diem praelii committendi disterebat. Tum Flaminius eo quaevis sine potestae quidem pulli pascerentur, quid faciendum censeret. Cum ille quae faciendum respondisset: Flaminius, Praetura vero auspicio, *se fieri ostendit pulli vres gerere, sicuti nihil geretur*, itaque ligna convelli, & se te qua iussit. Quo tempore, cum signifer primi hastati signum non posset movere loco, nec quidquam proficeretur, pures cum accederent; Flaminius re nuntiata, suo more neglexit, itaque tribus his horis concisus exercitus, atque prope immersectus est. Magnam illud etiam, quod addidit Caelius, & eo tempore ipso, cum hoc calamitosum fieret,

praelium, tantos terra motus in Liguribus, Gallia, compluribusque insulis, totaque in Italia factos esse, ut multa oppida conruerint, multis locis laebes facta sint, terraeque deederint, fluminaque in contrarias partes fluxerint; atque in annis mare in fluxerit. Fiant certe divinationum conjecturae peritis. Midas illi Phrygio, cum puer esset, dormienti formice in os tritici grana congeserunt, *Divinationum fore praedictum est*, quod evenit. At Platonia, cum in cunis parvulo dormienti apes in labellis confederissent, responsum est, *singulari illum suavitate orationis fore ita futura eloquentia provisa in infante est*. Quid amores, ac deliciae tuae Roscius? num aut ipse, aut pro eo Lanuvium totum mentiebatur? qui cum esset in cunabulis, educareturque in Selonio, qui est campus agri Lanuvini noctu lumine appposito experrecta nutria animadvertit puerum dormientem *circumplexum serpentis amplexu*: quod ad spectu exterrita clamorem sustulit. Pater autem Roscii ad haruspices retulit, qui responderunt, nihil illo puero clarius, nihil nobilius fore. Atque hanc speciem Praxiteles exavit argento, & nosse expressit Archias versibus. Quid igitur expectamus? an dum in foro nobiscum di immortales, dum in viis verentur, dum domi? qui quidem ipsi se nobis non offerunt, *vires autem suam longae, lateque diffundunt*. Quam cum terra caverni, includunt, tum hominum naturis implicant. Nam terra vis Pythiam Delphis incitabat, natum Sibyllam. Quid enim? non videmus, quam sint varia terrarum genera, ex quibus & mortifera quaedam pars est, ut & Amphiancti in Hirpinis, & in Asia Plutonia, quae videmus: & sunt partes agrorum aliae pestilentes, aliae salubres: aliae quae acuta ingenia gignant: aliae, quae res sua quae omnia sunt & ex caeli varietate, & ex dispari adspiratione terrarum. Fit etiam saepe specie quadam saepe vocum gravitate, & cantibus, ut pellantur animi vehementius: saepe etiam cura, & timore: qualis est illa,

Flexanima tanquam lymphata, & ut Baechi sacris

Commota: in tinnulu Teucrum commemorans suum

Atque etiam illa concitatio declarat vim in animis esse divinam, negare enim, sine viore Demotrius *quumquam potestatem magnam esse posse*, quod idem dicit Plato, quem, si placet, appellet iurorem, dummodo is fuor ita laudetur, ut in Phaedro Platonis laudatus est. Quid vestra oratio in causis? quid ipsa actio? potest esse vehemens, & gravis, & copiosa, nisi est animus ipse commotus? equidem etiam in te saepe vidi: & (ut ad leviora veniamus) in A. Sopo familiaritudo, tantum ardorem vultuum, atque motuum, ut eum vis quaedam abstraxisset a sensu mentis videretur. Obijciuntur etiam saepe formae, quae reapse nulla sunt: speciem autem offerunt. Quod contigisse Brenno dicitur, ejusque Gallicis copias, cum sano Apollinis Delphici nefarium bellum intulisset, tum enim ferunt, ex oraculo *effata esse Pythiam*.

Ego pro videbo remissam, & albae virgines

ex quo factum, ut & viderentur virgines ferre arma contra, & nive Gallorum obrueretur exercitus. Aristoteles quidem eos etiam, qui vultudinis vitio fuerent, & melancholici dicerentur, censēbat habere aliquid in animis praesagientis, atque divinum. Ego autem haud scio, an nec cardiacis hoc tribuendum sit, nec phreneticis. *animi enim integri, non vitiosi corporis est divinatio*. Quam quidem esse re vera, hac Stoicorum ratione concluditur. Si sunt divi, neque ante declinant hominibus quae futura sunt; aut non diligunt homines: aut, quid eventurum sit, ignorant; aut existit.

1. Conspicuum C. Postumius. Mole libri vulgati, quidem alterum ex illis quae ga. Pauli de proinde: Vincti led nemo sequi dignatus est: adeo probo oves sumus in peiora.
2. Inhibere voraginibus non extitit. Vox postrema mihi non placet, alibi tamen variant libri nostri.
3. Inhibere voraginibus non extitit. Aut omnia isthae supervacua sunt, ut illa postquam a pugna & deo deat.
4. Tinnulu hinc in Pronomen hic coctus sum interponete e libri: Inhibere, & sitaque in V. C.

5. Et tempore ipso, cum hoc calamitosum fieret praesentibus. Devo praesentibus non est in illi nostri: habetque Pal. text. ipse hinc quo calis & fortiter quinque voces a sine sunt scribarum.

6. Ut Baechi sacris. Sic solum Pal. ser. ceteri Baechi: & in nullo est, aut, quod Lamb. recepit in contextum ex conjectura I. Aurau.

7. Effata esse Pythiam. Est e Pictembransiquibus accedebat veteri ratione ter dendi Pal. pro in quibus estiam: nam reliqui hinc sicut: ut in hunc diem vulgati.

existimant, nihil interesse hominum, scire quid futurum sit: aut non content esse suae majestatis, praesignificare hominibus quae sunt futura: aut ea ne ipsi quidem dii significare possunt. At neque non diligunt nos: sunt enim beneficii, generique hominum amici: neque ignorant ea, quae ab ipsis constituta, & designata sunt, neque nostra nihil interest, scire ea, quae eventura sunt: erimus enim cautiorem, si scimus: neque hoc alienum ducunt majestate sua: nihil est enim beneficentia praesentium: neque non possunt futura praenoscere. Non igitur sunt dii, nec significant futura. Sunt autem dii: significant ergo. Et non si significant, frustra enim significant: nec, si dant vias, non est divinationo: est igitur divinationo. Hac ratione & Chrysisippus, & Diogenes, & Antipater utitur. Quid est igitur, cur dubitandum sit, quin sint ea, quae disputavi, verissima, si ratio necum fecit, si eventa, si populi, si rationes, si Graeci, si barbari, si majores etiam nostri, si denique hoc semper est putatum, est, si summi Philosophi, si poetae, si sapientissimi viri, qui res publicas constituerunt, qui urbes condiderunt, an, dum bestiae loquantur, expectamus, hominum consentiente auctoritate contenti non sumus? Nec vero quidquam aliud asseritur, cur ea, quae dico, divinandigenera, nulla sint: nisi quod difficile dictum videtur, quae cujusque divinationis caetero, quae causa sit. Quid enim habet haruspex, cur palmo incilis, et etiam beneis extis dirimat tempus, & profetatur diem? quid augur, cur a dextra corvus, a sinistra cornix faciat ratum? quid astrologus, cur stella Jovis, aut Veneris conjuncta cum Luna ad ortus puerorum salutaris sit: Saturni, Martive contraria? cur autem deus dormientis nos moneat, vigilantis negligat? quid deinde causa sit, cur Cassandra furens futura prospiciat, Priamus sapiens hocidem facere non queat? Cur fiat quidque, quare? recte omnino. sed non nunc id agitur. fiat, necne fiat, id quaeritur, ut si Magnetem lapidem esse dicam, qui ferum, ad se alliciat, & trahat; rationem, cur id fiat, asserere nequeam. fieri omnino neges. Quod idem facis in divinatione, cum certissimum ipsi, & audimus, & legimus, & patribus accepimus: neque ante philosophiam patefactam, quae nuper inventa est, hac de re communis vita dubitavit: & postea, quam philosophia processit, nemo aliter philosophus sensit, in quo modo esset auctoritas. Dixi de Pythagora, de Democrito, de Socrate: excepit de antiquis, praeter Xenophanem, neminem: adjuvavi veterem Academiam, Peripatericos, Stoicos, unus dissentit Epicurus: quid vero hoc turpius, quam quod idem nullam tenent gratiam esse virtutem? Quis est autem, quem non moveat clarissimis monumentis testata, consignataque antiquitas? Chalcentem augurem scribit Homerus longe optimum, eamque ducem clavis fuisse, & ad illum auspiciorum credo scientia, non locorum. Amphilocheus, & Mopsus Argivorum reges fuerunt, sed iidem augures, utque urbes in ora maritima Sicilia Graecae condiderunt. Atque etiam ante hos Amphiarasus, & Tiresias, non humiles & obscuri, neque eorum similes, ut apud Hannum est:

Qui sui quatuor causa sita suscitavit sententia, sed clari, & praestantes viri, qui avibus, & signis admoniti futura dicebant. Quorum de altero etiam apud inferos Homerus ait, solum sapere, ceteros umbrarum vagari modo. Amphiarasus autem sic honoravit fama Graeciae, deus ut haberetur, atque ut ab ejus solo, in quo est humanus, & oracula pererentur. Quid Aliz rex Priamus, nonne & Helenum filium & C. ständram filiam divinate habebat, alterum augurium, alteram mortem & incitationem, & permissionem divina? quo in genere Martios quosdam fratres, nobili loco natos, apud majores nostros, & fuisse scriptum videmus. Quid? Polyidum Corinthium, nonne Homerus & alii multa, & filio ad Trojam proficentem, mortem praedixisse commemorat? Omnino apud veteres, qui resum poterant, iidem auguria tenebant. ut enim sapere, sic divinate regale ducebant, ut testis est nostra civitas: in qua & reges, augures & postea privati eodem sacerdotum praestitu tempore, religionum auctoritate rezerunt. Et quae divinationum ratio in barbaris quidem genibus neglecta est, si quidem & in Gallia, & Druidae sunt, & quibus ipse Divitiacum, & duum, hospitium tuum, laudatoremque cognovi: qui & naturae rationem, quam Physiologiae Graeci appellant, nosam esse sibi praestebatur, & partim auguriis, partim conjectura, quae essent futura, dicebat. Et in Persis augurantur, & divinant Magi, qui congregantur in sano commendandi causa, atque inter se colloquendi: quod etiam idem vos quondam facere Nonis solebatis. nec quisquam rex Persarum potest esse, qui non ante magorum, & disciplinam scientiamque perceperit. Licet autem videre & genera quaedam, & rationes huius scientiae deducas. Thelmesue in Caria est: qua in urbe excellit haruspicum disciplina. itemque Elis in Peloponneso familias duas certas habet, Jemidarum unam: alteram, Cluditarum, haruspicio: nec nobilitate praestantibus. In Syria Chaldaei cognitione astrorum, solertiisque ingeniorum antecellunt. Erraria autem de caelo in Italia scientissimae animae dixerit: eademque interpretatur, quod quibusque ostendatur, monstris, atque portentis. Quocirca bene apud majores nostros senatus tum, cum forebat imperium, decrevit, ut Dea RENOIUM 212 125 216 sex singulis Erruriae populis in disciplinam traderentur, ne ars tanta propter tenuitatem hominum à religionis auctoritate abduceretur ad mercedem, atque quantum Phryges autem, & Pisidae, & Cilices, & Arabum natio, avium significationibus plurimum obtemperant. quod idem sacrum in Umbria accepimus. Ac mihi quidem videtur de loca quoque ipsis, qui à quibusque incolabantur, divinationum opportunitates esse ducta: ut enim in Aegypti, ut Babylonii in camporum patentium æquoribus habitantes, cum ex terra nihil eminecet, quod contemplationi caeli officere possit, omnem curam in siderum cognitione possuerunt. Erruriae autem, quod religione imbuti studio, huius, & crebris hostias immolabant, extorum cognitioni se in vinis dederunt: quodque propter aeris crassitudinem de caelo apud eos muta fiebant, & quod ob eandem causam multa inusitata partim de caelo, alia ex terra oriebantur, quaedam

1. Et non significant. Vict. ed. est, non quomodo & pall omnes.
 2. In bene extis dirimat tempus. Lamb. edd. aliquot, bene, quod nescio an sit typos. ph. iphalma. Gul. maluisse perimas tempus. seu alterum retinent mli.
 3. Ad se alliciat & trahat, rationem. Ita pal. pr. & fecit em editi à Vict. Pr. & trahat rationem; vulg. & trahat rationem, quod etiam in pal. tert. & quart. sequitur. nota codicibus.
 4. Et audimus. Alig. edd. audimus. sed nostra est in omnibus pall. habet, que V. l.
 5. Ducei clavis non fuisse. Ita Marci. ed. & Vict. neque aliter pall. sed aut vit. nam pr. clavis. cum linea recente supra litteram extremam. tert. & quart. clavis. S. V. & clavis. vulgati clavis.
 6. Et istum turpissimum. Corrupti hec omnes libri, vix tamen corruptio duntaxat qua referendum sit cum Gul. ducei clavis non fuisse ad istum, esse & commendat opellmar.
 7. D. aut praestantur. Pr. edd. pr. praestantur, & verò pal. pr. praestantur, ut solem praestantur verum sit.

8. Incitationem & permissionem divina. Illud, & permissionem divina, & ab ed. Vict. estaque in S. V. & pall. n. si quod sic praestantur.
 9. Fuisse scriptum videmus. Supra vacua videri. puent d. etio utiura videtur.
 10. Druidae sunt. Sic fere pall. o. & Gul non Druidae, ne editi ante Vict. quom tamen nemo sequi ausus, cum acciteretur procul dubio auctoritate librorum antiquorum, quorum ut nos.
 11. Sex singulis Erruriae populis. Auctoritas. Lipsii. Elektorum. c. 11. sine, putas in huiusmodi de cie errore, reponendumque dicitur. non parum enim est, ut tunc fuerit, populi, non id negat Tull. sed vult forte duodecim illis. Erruriae populis non credis in unum quom sexaginta duos filios principum Romanorum aliter hae Valerius scio, sed quid si & ille locus in menda cubat? quod ego non pertendo, neque nisi ipsi mea satisfact interpretatio.

quidam etiam ex hominum, pecudumve conceptu, & fatu, ostentorum exercitissimi interpretes existerunt, quorum quidem vim, ut tu soles dicere, verba ipsa prudenter à majoribus posita declarant, quia enim ostendant, portendunt, monstrant, prædicunt, ostentia, portenta, monstra, prodigia dicuntur. Arabes autem, & Phryges, & Cilices, quod pastu pecudum maximè utuntur, campos, & montes hieme, & æstate peragrantes, propterea facilius cantus avium, & volatus noverunt, eademque de Pisdia causa fuit, & huic nostræ Umbria. Tum Caria tota, præcipueque Telmesses, quos ante dixi, quod agros uberrimos, maximeque fertilibus incolunt, in quibus multa propter fecunditatem fingi, gignique possunt, in ostentis animadvertendis diligentes fuerunt. Quis vero non videt, in optima quaque re, plurimum auspicia, & reliqua divinandi genera valuisse? quis rex umquam fuit, quis populus, qui non uteretur prædictione divina? neque solum in pace, sed in bello multo etiam magis: quo majus erat certamen & discrimen salutis. Omitto nostros, qui nihil in bello sine exitis agunt: nihil sine auspiciis domi habent. Auspicia externa videsimus. Nam & Athenenses omnibus semper publicis consiliis divinos quosdam sacerdotas, quos *manten* vocant, adhibuerunt: & Lacedæmonii reprobis suis augurum assessorum dederunt; itemque senibus (sæcivum consilium publicum appellat) augurum inter esse voluerunt: idemque de rebus majoribus semper aut Delphis oraculum, aut ab Hammonne, aut à Dodona petebant. Lyxagus quidem, qui Lacedæmoniorum tempore temperavit, *leges suas* auctoritate Apollinis Delphici confirmavit, quas cum vel Lyxander commutare, eadem est prohibita religione atque etiam qui præerat Lacedæmonis, non contenti vigilantibus curis, in Paphagazano, quod est in agro propter urbem, & somnandi causa excubabant, quia vera quietis oracula dicebant. Ad nostra jam redeo. Quoties senatus decemvros ad libros ire iussit? nam & cum duo vili soles essent, & cum tres lunæ, & cum faces, & cum sol nocte visus esset, & cum è cælo fremitus auditus, & cum cæliam dilexisset visum est, atque in eo animadverti globi. Delata etiam ad senatum labes agri Privernatis, cum ad infinitam altitudinem terra defecisset, A puliaque maximæ terræ motibus conculcata esset, quibus portentis magna populi R. bella, perniciosaque seditiones denuntiabantur, inque his omnibus responsa haruspicum cum Sibyllæ verbis congruebant. Quid, cum Cumis Apollo sudavit, Caput Victoria? quid ortus androgyni? nonne fatale quoddam monstrum fuit? quid, quod fluvius atratus sanguine fluxit? quid, cum sæpe lapidum, sanguinis nonnumquam, terra interdum, quondam etiam lactis imber effluxit? quid, cum in Capitolio ictus centaurus è cælo esset? in Aventino portæ, & homines? Tuscule ædes Castoris, & Pollucis, Romæque pietatis? nonne & haruspices ea responderunt, quæ etiam in Sibyllæ libris eadem repetere prædictiones sunt? Quoties senatus decemvros ad libros ire iussit? quantis in rebus, quamque sæpe responsis haruspicum paruit? Cecidit, Quæ siltz, somnio, modo, Martio bello, templum est à senatu Iunoni Sospitæ restitutum. quod quidem somnium Sisenæ cum disputavisset mirificè ad verbum cum re convenisse, tum insolenter, credo ab Epicureo aliquo inductus, disputat, somniu credi non oportere. Idem contra ostentia nihil disputat, exponitque initio belli Martici & deorum simulacra sudavisse, & sanguinem fluxisse, & dissexisse cælium; & ex occulto auditas esse

voce, quæ pericula belli nuntiarent: & Lanuvii clypeos, quod haruspibus tristissimum visum esset, à muribus esse derosos. Quid, quod in annalibus habemus. Vejentem bello, cum lacus Albanus præter modum crevisset, Vejentem quendam ad nos hominem nobilem protulisse, eumque dixisse ex fati, quæ Vejentem scripta haberent Vejos capi non posse, dum lacus is redundaret, & si lacus emissus, lapsus & cursu suo ad mare profuisset, perniciosam populo Romano autem ita esset eductus, ut ad mare pervenire non posset, tum salutare nostris fore, ex quo illa admirabilis à majoribus Albanæ aquæ facta deductio est. Cum autem Vejentem bello festi legatos ad senatum misissent, tum ex his quidam dixisse dicitur, non omnia illum transfugam autem esse senatus dicere: in eisdem enim scriptis scriptum Vejentem habere, FORUIT BREVI A GALLIS ROMA CAPERETUR, quod quidem sexennio 4 post Vejos captos factum esse vidimus. Sæpe etiam & in præliis Esuni auditi & in rebus turbidis veridicæ voces ex occulto missæ esse dicuntur, cuius generis duo sunt ex multis exemplis, sed maxima Nam non multo ante urbem captam exaudita vox est à luco Vestæ, qui à Palatii radice in novam viam devexus est: UT MURI & PORTÆ RESICERENTUR: futurum esse, nisi provisum esset ut Roma caperetur. Quod *myctium*, cum cavere poterat, post acceptam illam maximam cladem explicatum est, ara enim AIO LOQUENTI quam septem videsimus, ex adversus eum locum consecrata est, atque etiam scriptum à multis est, cum rebus motus factus esset, UT SUPPLENA PROCURATIO FIERET, vocem ab æde Iunonis ex arce extitisse: quocirca lunonem illam appellatam *Meniam*. Hæc igitur & à diis significata, & à nostris majoribus iudicata contemnimus? Neque solum deorum voces Pythagorei & observaverunt, sed etiam hominum, quæ vocant *omina*, quæ majores nostri, quia valere censebant, idcirco omnibus rebus agendis, QUOD BONUM, FAUSTUM, FELIX, FORTUNATUMQUE ESSET præfabantur: rebusque divinis, quæ publicæ herent, ut FAVERENT LINGUIS, imperabatur: inque feriis imperandis, ut *litibus & iurgen se abstinerent*. Itemque in lustranda colonia, ab eo, qui eam deduceret; & cum imperator exercitum, censor popululum lustraret, bono nominibus qui hostias ducerent, eligebantur, quod idem in delectu consules observant, ut primus miles fiat bono nomine, quæ quidem à te scis & consule, & imperatore summa religione esse servata. Prærogativam etiam majores 60 rem iustorum comitorum esse voluerunt. Atque ego exæpla omnium nota proferam. L. Paulus consul iterum, cum ei bellum ut cum rege Perse gereret, obtigisset: ut ea ipsa die domum ad vespertam rediit, filiolam suam Tertiam, quæ tum erat admodum parva, osculans animadvertit tristiculam, quid est, inquit, mea Tertia? quid tristis es? *Mis pater*, inquit, *Perse peris*, tum ille arctius puellam complexus, *Accipio*, inquit, *mea sicut omen*, 7 erat autem mortuus catellus eo nomine. L. Flaccum, flammam Martialem ego audi vi cum diceret, Cæciliam Metelli, cum vellet sororis suæ filiam in matrimonium collocare, exisse in quoddam sacellum ominis capiendi causa: quod fieri more veterum solebat, cum virgo staret, & Cæcilia in sella sederet, neque diu ulla vox extitisset, puellam defatigatam petiisse à matertera, ut sibi concederet paulisper, ut in ejus sella requiesceret: illam autem dixisse, *Vero, mea puella, tibi concedo meam fides*, quod omen res consecuta est: ipsa enim brevi mortua est: virgo autem nupsit cui Cæcilia nupta fuerat.

Iii

Hæc

1. Somnandi causa excubabant.) Recepti Lambinus conjecturam p. Manuiri invidiosas non bonam, certe contra miss nostros sex, nam excubabant à domo sua foris in æde sacra, quam obrem & excubi à platon dicitur quomodo Gelielmeus.
2. Lactis imber effluxit. Sic Aldus senior sic pith sic S. Vicit. & Pall. ferre sic effudit, etiam Victorius.
3. Lacus emissus. Pal. sec. non agnoscat emissus, quid fuerit in primoniterum est, ut pote heic murilo.
4. P. P. Vejos captos factum esse vidimus.) Nihil deceberet sententiam,

quæ, quamvis recideretur, esse vidimus, vulgati adhuc ineptius, videmus, veru fere longo.
5. Observaverunt.) Ita miss nostri sex, nec non editio Victorii. Vulgati, observaverunt, ex iisdem supra etiam repolui, ex adversus eum prius legere, ut adversus, tantum.
6. Omen iustorum comitorum.) Ita est in p. Manuiri editione, secutusque est Lambinus, sed veriores & miss nostros, omnes.
7. Bras autem mortuus catellus.) Est à nostris miss. & edit. Victoriana, vulgata enim mortuus catella.

Hæc posse contemni, vel etiam videri, præclare intelligo: sed id ipsum est, deos non putare: quæ ab iis significantur, contemnere. Quid de auguribus loquar? rux partes sunt: tuum, inquam, auspiciorum patrocinium debet esse. tibi P. Claudius augur consuli nuntiavit, addubirato salutis augurio, bellum domesticum triste, ac turbulentum fore: quod paucis post mensibus exortum, paucioribus à te est diebus oppressum. Cui quidem auguri vehementer assentior. solus enim multorum annorum memoria non decantanda augurii, sed divinandi tenuit disciplinam. quem irri debant collega tui, eumque tum Pisidam, tum Soranum augurem esse dicebant. quibus nulla videbatur in auguriis, aut auspiciis præsentio aut scientia veritatis futura; sapienter agebant ad opinionem imperitorum esse factas viligiones. Quod longè secus est; neque enim in pastoribus illis, quibus Romulus præfuit, nec in ipso Romulo hæc calliditas esse potuit, ut ad errorem multitudinis religionis simulacra fingerent: sed diuinitas, laborque discendi disertam negligentiam reddidit malum enim disserere, nihil esse in auspiciis, quam, quid sit, ediscere. Quid est illo auspicio divinus, quod apud te in Mario est? ut utar potissimum te auctore.

*Hæc Jovis altissem subito pinnata satellites
Arboris è trunco serpens sauci a morfu,
1 Subigit ipsa feru transfigens unguibus anquem
Semitanimum, & varia graviter cervicæ micantem.
Quem se intorquentem lansans, ostroque cruentans,
Jam lassata animos, jam duras ultra dolores,
Abijit efflammam & laceratum assisgit in unda,
Seque obitu à salu nitidos convulsi ad ortus.
Hanc ubi præpitibus pinnis, lapsuque volentem
Conspexit Marius diuini numini augur:
Rausitque signa sua laudis, redituque notavit:
Paribus intonat calli pater ipse finitris
Sic aquila clarum formavit Jupiter omen.*

Atque ille Romuli auguratus, pastoralis, non urbanus fuit: nec fides ad opiniones imperitorum, sed à certis acceptus & posteris traditus, itaque Romulus augur, ut apud Lanium est, cum fratre item augure

- 2 Curantes magna cum cura concupientes
Regni, danti operam simul auspicio, augurioque.
- 3 Hinc Romulus auspicio se deo vover, neque secundam
- 4 Solus avem servat. At Romulus pulcher in alto
Quærit Aventino, 5 servat, genus aliv volantium:
Cædabat urbem 6 Romanæ Remoramne vocarent,
- 7 Omnibus cura viris, uter esset induperator.
Existebant voluti, consilium uter mittere signum
Voti: omnes avidi spectant, ad carceris oras,
8 Quæ maxime tunc pectus ex faucibus currit:
Sic exsperebat populus, 9 atque ara timelat
Rebus, uti magni victoria sit data rogni.
Interea sol albus recessit in infera noctis.

*Exim candida se radiu dedit ista foras lux
Et simul ex alto longe pulcherrima præpes
La va volavit avu: simul aureus exortur sol.
Cædunt de calo ter quatuor corpora sancta
Avium, præpitibus sese pulcherrime loca dant.
Conspicit inde sibi data Romulus esse priora,
Auspicio sequi 10 stabilista flamma, fulmineque.*

1 Sed unde hoc digressa est, eodem redeat oratio. Si nihil queam disputare, quam obrem quidque fiat, & tantum modo fieri ea, quæ commemoravi, doceam, parum me Epicuro, Carneadive respondeam? quid fieriam ratio existat artificiosa præsentionis, facilius divine autem, paullo obscurior? quæ enim extis, quæ 12 fulguribus, quæ portentis, quæ astris præsentuntur, hæc notata sunt observatione diuturna. Assert autem venustus omnibus in rebus longinqua observatione incredibilem scientiam: quæ potest esse, etiam sine motu, atque impulsu deorum, cum, quid ex quoque eveniat, & quid, quæque rem significet, crebra animadversive perspectum est. Altera divinatio, est naturalis, ut antè dixi: quæ physica disputandi subtilitate referenda est ad naturam deorum: à qua, ut doctissimis, sapientissimisque placuit, 13 haustus animos, & libatos habemus: eumque 14 omnia completa & referata iunxerit acino leatu, & venie divina, necesse est cognatione divinatorum animorum animos humanos comoveri. Sed VIGILANTES ANIMI VNA necessitatibus serviunt dijunguntque: 2 locicite divinat in clis corporis impedit. Ra: um est quoddam genus eorum, quæ se à corpore avocent, & ad divinarum rerum cognitionem cura omni studioque rapiantur, horum sunt auguria non divini impetus, sed rationis humanæ nam & natura futura præsentiant, ut 15 aquarum fluxiones, & defflagrationem futuram aliquando cæli, atque terrarum, alii autem in re exercitati ut te Athenientis Solone acceptimus, orientem tyrannidem multo ante præsentunt: quos prudentes possimus dicere, id est, providentes, divinos nullo modo possumus, non plus quam Milesiù Thalem, qui ut objurgatores suos convinceret, ostenderetque, etiam philosophum, si ei commodum esset pecuniam facere posse, omnem oleam, antequam florete coepisset, in agro Miletiæ coemisse dicitur. Animadvertat fortasse quædam scientia, olearum ubertatem fore. Et quidem idem primus defectionem solis, quæ Astyage regnante facta est, prædixisse fertur. Multa medici, multa gubernatores, agricolæ etiam multa præsentunt: sed nullam eorum divinationem voveo, ne filiam quidem, quæ ab Anaximandro physico monuit Lacedæmonii sunt, ut urbem & tellus linguenter, armati que in agro excubarent, quod terræ motus instaret, tum cum & urbs tota corruit, & ex monte Taygeto extrema montis quasi puppis avulsa est. Ne Pherecydes quidem ille Pythagoræ magister, potius divinus habebitur, quam physicus: qui cum vidisset haustam aquarum de jugi puteo, terræ motum dixit instare. Nec vero unquam

1. Subigit ipse feru. Ita Pall. & Pithæanus Lambinus duplicavit licetam retr am ut verius fiat. Gifanius, in Lucetæ anoludice, vult sic quoque longam syllabam. Guliel. emendat dicitur pro subigit.
2. Cui auter magna ere. Ciofanius, in Notis ad Ovidii Tristia, reponit Eveteri libro tertio, sed sic non est in ullo nostrorum.
3. Hæc Remus auspicio. Pithæo libri & Pall. quatuor: In ment Remus auter.
4. Solus avem servat. Sic Pall. & Ciofanius, item editio Victorii, editi servat.
5. Servat genus aliv volantium. Est à Ciofani codice, nam Pall. servat, quomodo etiam publicati alii. Aldus Manucius Nepos videtur legisse, servat. Pithæanus habet, servat.
6. Romanæ Remoramne vocarent. J. Victorius Romanæ Remoramne. Aldus Nepos Romanæ Remoramne, quod & in scripto Ciofani sed Pall. quartem S. Vici & Pith. habent illud nostrum exlatque item in Aldi vore editione. Lambinus expressit, Remoramne, quod eodem redit.
7. Omi du cura viris. Sic Pall. p. sec. ac Pithæanus; neque aliter vidit Victorius, aliz editiones, omni cura.
8. Quo maxime tunc pectus ex faucibus currit. Ita omni no pal. sec. neque aliter volobat Turæbus lib. v. Adverf. cap. 2, vulgg. Quæmax.
9. atque ara timelat. Ita omni no pal. sec. neque aliter volobat Turæbus lib. v. Adverf. cap. 2, vulgg. Quæmax.

9. Lique are timelat. Lambinus admisse Turnebi conjecturam, atque erat timelat, nolentibus nisi & ratione ipsa helle enim tribuit poeta. Inætatibus eam sollicitudinem quæ & ipso se vultu proderet; ut fere solet.
10. Stabilista flamma. Ciofani libet stabilistæque, sed præter missi notat.
11. Sed unde hæc digressa est. Pall. duo: Sed unde hæc, & revocandum videret.
12. Fulguribus. Nescio si ne ab antiqua ratione scribendum, an verò alio significata in pal. fulguribus, idem reperit in his Gulielmus, expressitque editione sua Victorius, idem tamen infra & p. servat fulguribus, ubi idem nostri habent fulguribus.
13. Haustus animos & libatos. Vulgg. libatæ, verum restat alterum in mss. pall. & S. Vici, neque aliter Victoriana, si que itatit loquitur lib. 2 cap. 17.
14. Omnia completa & referata sint. Gulielmus adnotavit codicem S. V. Horis servat complexa neque aliter exlat in fragmento Busbequiano, nostri nihil varant.
15. Aquarum fluxiones. Acute Turnebus divinat, elevations, membranz tamen nihil variat.
I. Multa.

quam anima hominis naturaliter divinatur, nisi cum ita fortis est & vacuus, ut ei planè nihil sit cum corpore, quod aut vaticibus contingit, aut dormientibus. Itaque ea duo genera à Dicaercho probantur. & ut dixi, à Cratippo nostro, si propterea quod ea proficiuntur à natura, sint summa sane, modò ne sola. Sin autem nihil esse in observatione putant: multa tollunt, quibus vitæ ratio continetur. Sed quoniam dant aliquid, idque non parvum, vaticinationes cum somniis: nihil est, quod cum his magnopere pugnet, præsertim cum sint, qui omninò nullam divinationem probent. Ergo & ii, quorum animi, spiritus corporibus, evolant, atque excurrunt foras, ardore aliquo inflammati, atque incitati, atque excurrentes, quæ vaticinantes prænuntiant: multisque rebus inflamantur tales animi, qui corporibus non inhærent: ut ii, qui sono quodam vocum, & Phrygiis cantibus incitantur: multos nemora, silvæque: multos amnes, aut maria commovent: quorum furibunda mens videt ante multo, quæ futura sunt. Quo de genere illa sunt:

Eten videte: judicavit molym judicium

Inter tres aliqui: quo iudice Lacedæmonia

Mulier, furarum una, advenit.

Eodem enim modo multa vaticinantibus sæpe prædicta sunt, neque solum verbis, sed etiam

Verbis, quæ olim Easæ, vaticino caroliam.

Similiter Martius. & Publicius vates cecinisse dicuntur, quo è genere, Apollinis operta prolata sunt. Credo etiam archelus quosdam fuisse terrarum, quibus inflata mentes oracula fundent. Atque hæc quidem 2. vatum ratio est: nec dissimilis sanè somniorum, nam quæ vigilantibus accidunt vaticibus, eadem nobis dormientibus. 3. viget enim anima in somniis, libertque sensibus ab omni impeditione curaque, jacente & mortuo præne corpore. Qui quia vixit ab omni æternitate, veratusque est cum innumerabilibus animis, omnia, quæ in natura rerum sunt, videt, si modo temperans celsis modicisque potioribus ita est affectus, ut sopito corpore ipse vigilet. hæc somniantis est divinatio. Hic magna quædam exoritur, neque ea naturalis, sed artificiosa somniorum. 4. Antiphonis interpretatio: eodemque modo & oraculorum, & vaticinationum, sunt enim explanatores, ut grammatici poetarum. Nam ut aurum, & argentum, æs, ferum frustra natura divina genuisset, nisi eadem docuisset, quæ in modum ad eorum venas perveniret: nec frangitur: hæc casve arborum cum utilitate ulla generi humano dedisset, nisi earum cultus, & conditiones tradidisset, materiam quid juvaret, & nisi conditionis ejus fabricam haberemus? sic cum omni utilitate, quam dii hominibus dederunt, ars aliqua conjuncta est, per quam illa utilitas percipi possit. Item igitur somniis, vaticinationibus, oraculis, quod erant multa obscura, multa ambigua, explanationes adhibita sunt interpretum. Quo modo autem aut vates, aut somniantes ea videant, quæ nusquam etiam tunc sint magna questio est. Sed explorata si sint ea, quæ ante queri debeant: sint hæc, quæ querimus, faciliora, continet enim totam hanc questionem ea ratio, quæ est de natura deorum, quæ à te secundo libro explicata dilucidè. Quam si obtinemus, stabit illud quidem, quod locum hunc continet de quo agimus, ESSE DEOS, ET HORUM PROVIDENTIA MUNDUM ADMINISTRARE. HOSDEMQUE CONSULERE REBUS HUMANIS, NEC SOLUM UNIVERSIS, VERUM ETIAM SINGULIS. Hæc si teneamus, quæ mihi quidem non videntur posse convelli: profecto hominibus à diis futura significari necesse est. Sed distinguendum videtur, quoniam modo, Non placet Stoicis, singulis jecorum

fissis, aut avium cantibus interesse deum: neque enim decorum est, nec diis dignum, nec fieri ullo pacto potest: sed ita à principio inchoatum esse mundum, ut certis rebus certa signa præcurrerent, alia in extis, alia in avibus, alia in fulguribus, alia in ostentis, alia in stellis, alia in somniantium visis, alia in turentium vocibus. Ea quibus bene percepta sunt, non sæpe falluntur. Malè coniecta, maleque interpretata, falsa sunt, non enim visio, sed interpretum insipientia. Hoc autem posito, atque concessio, esse quandam vim divinam, hominum vitam continentem, non difficile est, quæ fieri certè videmus, ea qua ratione fiant, suspicari. Nam & ad hostiam deligendam potest dux esse vis quædam sentiens, quæ est toto confusa mundo: & tum, ipsam cum immolare velis, extorum fieri mutatio potest, ut aut absit aliquid, aut super sit, parvum enim momentum multa natura aut affingi aut mutari, aut detrahi: quod ne dubitare possimus, maximo est argumento, quod paullo ante interitum Cæsarum contigit: qui cum immolaret illo die, quo primum in sella aurea sedet, & cum purpurea veste processit, in extis bovis optimi cor non fuit. Num igitur censes ullam animal, quod sanguinem habeat, sine corde esse posse? qua ille rei novitate percussus, cum Spurinna diceret, timendum esse, ne & consilium, & vita deficeret: earum enim rerum utrumque: à corde proficisci: postero die caput in jecore non fuit quæ quidem illi portendebantur à diis immortalibus, ut videret interitum, non ut ca veret. Cum igitur ex partes in extis non reperiantur, sine quibus victima illa vivere nequisset: intelligendum est, in ipso immolationis tempore eas partes, quæ absint, interisse. Eademque efficit in avibus divina mens: ut tum huc, tum illuc volent alites: tum in hac, tum in illa parte occultent: tum à dextra, tum à sinistra parte canant oscines. Nam si animal omne, ut vult, ita utitur motu sui corporis, prono, obliquo, supino, membraque quocumque vult flectit, contorquet, porrigit, contrahit; eaque antè efficit præne, quam cogitat: quanto id deo est facilius, cuius numini parens omnia? Idemque mittit & signa nobis ejus generis, qualia per multa historia tradidit: quale scriptum illud videmus: *filium paullo ante solis ortum descisisset in signo leonis, fore, ut armis Darius, & Persæ ab Alexandro, & Macedonibus prælio vincerentur, Dariusque moreretur: & si puella nata biceps esset, seditionem in populo fore, corruptelam, & adulterium domi: & si mulier leonem peperisse visa esset, fore, ut ab exteris gentibus vinceretur ea resp. in qua id contigisset. Eiusdem autem generis etiam illud est, quod scribit Herodotus: Cæsi filium, cum esset infans, locutum: quo ostento regnum patris, & domum funditus concidisse. Caput assisse Ser. Tullio dormienti, quæ historia non prodidit? Ut igitur, qui se tradet ita quieti, præparato animo cum bonis cogitationibus, tum rebus ad tranquillitatem accommodatis, certa & vera cernit in somniis: sic castus animus, purusque vigilantis & ad astorum, & ad avium, reliquorumque signorum, & ad extorum veritatem est paratior. Hoc nimirum est illud, quod de Socrate accepimus, quodque ab ipso in libris Socraticorum sæpe dicitur: esse divinum quiddam, quod demonion appellat, cui semper ipse paruerit, numquam impellenti, sæpe revocanti. Et Socrates quidem: quo quem auctorem meliorem querimus? Xenophonti consulenti, sequeretur ne Cyrum, postea quam exposuit, quæ sibi videbantur, Et nostrum quidem, inquit, humanum est consilium: sed de rebus & obscuris, & incertis ad Apollinem consilio referendum: ad quem etiam Athenienses publice de majoribus rebus semper reuulerunt. Scriptum est item, cum Cri-*

livi 2

tonis

1. Multa à vaticinantibus sæpe prædicta. Codex S. Victoris interjicit *ammonitionem & exantibus*, quod bene mutat in *transitus* noster Gulielm. ut verum Palat. consentit cum vulgo.

2. Vatum ratio est, Palat. & sec. verum.

3. Viget enim anima in somniis. Vulgari somniis, sed alterum hæret de Puh & Pall. aquat.

4. Antiphonis. Sic Pall. exemplarque S. Victoris, expressitque

edizione sua Victorius vulg. *Aut phoniis*.

5. Materiam quæ fovaret. Est ab editione Victoris, neque aliter Pal. præ aut sec. sicque etiam Pithæanus vulg. *materia deinde quæ*.

6. Nisi consilium omni ejus fabricam. Ita Pall. duo meliores, nam tert. & quart. consilium, quod invenit etiam in S. Victoris Galileus, & tantum non probat.

tonis, sui familiaris, oculum alligatum vidisset, quævisse, quid esset. cum autem ille respondisset, in agro ambulanti ramulum adductum, ut remissus esset, in oculum recidisse: tum Socrates. Non enim parvum mihi revocanti, cum iterer, qua soleo, præsignatione divina. Idem etiam Socrates, cum in apud Delium malè pugnatum esset, Lachete prætoris, fugeretur; cum ipso Lachete: ut ventum est in trivium, eadem, quæ ceteri fugere noluit, quibus quærentibus, cur non eadem via pergeret, deterreret se à deo dixit. tum quidem ii qui alia via fugerant, in hostium equitatum incidunt. Per multa collecta sunt ab Anipatro, quæ mirabiliter à Socrate divinata sunt: quæ præmittam. tibi enim nota sunt: mihi ad commemorandum non necessaria. Illud tamen ejus philosophi magnificum, ac præne divinæ, quod, cum impiis sententiis damnatus esset, *ÆLOUTSIMO ANIMOM* se dixit mori. neque enim domo egredienti, neque illud suggestum, in quo causam dixerat, adcedenti, signum sibi nullum, quod confucisset, à deo, quasi mali alicujus impendentis, datum. Equidem sic arbitror, etiam si multa fallant eos qui aut arte, aut conjectura divinare videantur, esse tamen divinationem: homines autem, ut in ceteris artibus, sic in hac posse falli. Potest accidere, ut aliquod signum dubiè datum pro certo sit acceptum: potest aliquod latuisse aut ipsum, aut quod esset illi contrarium. mihi autem ad hoc, de quo disputo, probandum satis est, non modo plura, sed pauciora divine præsentia, & prædicta reperiri. Quin etiam hoc non dubitans dixerim: si unum aliquid ita sit prædictum, præsentiumque, ut cum evenierit, ita cadat ut prædictum sit, neque in eo quidquam casu. *Et fortis factum esse, appareat, esse certè divinationem idque esse omnibus confitendum.* Quocirca primum mihi videtur, ut Posidonius facit, à deo, de quo satis dictum est, deinde à fato. deinde à natura, vis omnis divinandi, ratioque, repetenda. Fieri igitur omnia fato, ratio cogit fateri. *Fatum autè id appello, quod Græci ἐκ γενεθίων, id est, ordinem sententiæ causarum, eum causa cause nexa rem ex se gignat, ea est ex omnium eternitate fluens veritas sempiterna.* Quod cum ita sit nihil est factum, quod non futurum fuerit, eodemque modo nihil est futurum, cujus non causas id ipsum efficientis, natura contineat. Ex quo intelligitur, ut fatum sit non id, quod superstitiosè sed id quod physice dicitur, *causa æternæ rerum, cur & ea, quæ præterierunt, facta sunt, & quæ instant, fiunt, & quæ sequuntur, futura sint, ita sit, ut & observatione notari possit, quæ res quamque causam plerumque consequatur, etiam si non semper, nam id quidem affirmare difficile est. Eas tamen; causas verisimile est rerum futurarum cerni ab his, qui aut per *faros* cas, aut in quiete videant.* Præterea cum fato omnia fiunt (id quod alio loco ostendetur) si quis mortalis possit esse, qui colligationem causarum omnium percipiat animo, nihil eum profectò fallat, qui enim teneat causas rerum futurarum, idem necesse est omnia tenere, quæ futura sint. Quod eum nemo facere, nisi deas, possit, relinquendum est homini, ut signis quibusdam, consequentia declarantibus, futura præsentiat, non enim illa quæ futura sunt subito existunt, sed est, quasi *rudentis explicatio, sic traductio temporis nihil novi efficientis, & primam quidque replicantis.* Quod & ii vident, quibus naturalis divinatio data est: & ii, quibus cursus rerum observando notatus est, qui etsi causas ipsas non cernunt, signa tamen causarum, & notas cernunt: ad quas, adhibita memoria, & diligentia, ex monumentis superiorum efficiuntur ea divinatio, quæ artificiosa dicitur, extorum, fulgu-

rum, ostentorum, signorumque cælestium. Non est igitur, ut mirandum sit, ea præsentiri à divinantibus, quæ *nisi quam sint, sunt enim omnia, sed tempore absunt.* Atque *VIRI SIMONIUS* vis inest earum rerum, quæ ex his progignuntur: sic in causis condita sunt res futuræ, quæ esse futuras aut concitata mens, aut soluta somno, cernit; aut ratio, aut conjectura præsentit. Atque ut ii qui solis & lunæ, reliquorumque siderum ortus, obitus, motusque cognorunt, quo quidque tempore eorum futurum sit, multò antè prædicant: sic qui cursum rerum eventorumque consequentiam diurnitate pertractata notaverunt, aut semper, aut, si id difficile est, plerumque: quod si ne id quidem conceditur, nonnunquam certe, quid futurum sit, intelligunt. Atque hæc quidem, & quedam hujusmodi argumenta, cur sit divinatio, ducuntur à fato. A natura autem alia quædam ratio est: quæ docet, quanta sit animi vis sejuncta à corporis sensibus: quod maxime contingit aut dormientibus, aut mente promotis. Ut enim deorum animi sine oculis, sine auribus, sine lingua sentiunt inter se, quid quisque sentiat: ex quo fit, ut homines, etiam cum taciti optent quid, aut voceant, non dubitant, quin dii illud exaudiant: sic animi hominum, cum aut somno soluti vacant corpore, aut mentis permoti per se ipsi liberi incitati moventur, cernunt ea, quæ permixti cum corpore animi videre non possunt. Atque hæc quidem rationem naturæ difficile est fortasse traducere ad id genus divinationis, quod ex arte profectum dicimus: sed tamen id quoque rimatur quantum potest. Possidonius esse censet in natura signa quædam rerum futurarum. *Vis enim Cæos accepimus ortum canicula diligenter quotannis solere servare, conjecturamque ea pere, ut scribit Ponticus Heraclides, salubrisne, an pestilens annus futurus sit, nam si obscurior quasi saliginosa stella exstiterit, pingue & concretum esse cælum, ut ejus adspiratio gravis & pestilens futura sit: si illustris & perlucida stella apparuerit, significationi cælum esse tenue, purumque, & propterea salubre.* Democritus autem censet sapienter instituisse veteres, ut hostiarum immolatarum inspicerentur exta, quorum ex habitu atque ex colore tum salubritatis, tum pestilentis signa percipi, nonnunquam etiam quæ sit vel sterilitatis agrorum, vel fertilitatis futura, quæ si à natura profecta, observatio, atque usus agnovit; multa afferre potuit dies, quæ animadverendo notarentur: ut ille Pacuvianus, qui in Chryse physicus inducitur, minime naturam rerum cognoscere videatur.

Nam isti, qui linguam avium intelligunt,

Plurimum ex aliena jecore sapiunt, quam ex suo?

Magu audiendum, quam auscultandum, censet.

Cur quæso? cum ipse, paucis interpositis versibus, & dicat satis luceat:

Quidquid est hoc, omnia animas, formas, alie, auges, creat,

Sepelit, receptisque in sese omnia; omniumque idem est pater,

Indidemque eadem, qua oriuntur, de integro, atque eodem accidunt.

Quid est igitur, cur, cum domus sit omnium una, eaque communis, cumque animi hominum semper fuerint, futurique sint, cur ii, quid ex quoque eveniat, & quid quamque rem significet, percipere non possint? Hæc habui, inquit, de divinatione quæ dicerem. Nunc ista testabor, non me fortis legas, neque eos, qui quæstus causa hariolentur: nec psychomantia quidem, quibus Appius amicus tuus uti solebat, agnosceret.

1 Non

1. *Primum ita collata.* Sic legendum conjecit P. V. & lib. X. Var. lect. 220. 7. recep. ique Lambinus & Aldus nepos, nam priores, conjecit quod & non omnibus nostris mss.

2. *Si quis mortalis possit esse, etc.* Haud aliter editio Victorii, col. acced. dicitur: *liber & quatuor Pall. & V. Vovarianus, publicati, si quis mortalis possit esse.*

3. *Non est legere ut mirandum sit.* Tolle, ut, item sit, nihil tamen de-
betur sententiæ.

4. *Ut enim Cæos, etc.* Possent deleri sine damno sententiæ voces dicitur priores, ut enim P. Manutius mutat: *Et enim Cæos.* scripti nostri nihil variant.

5. *Dicas scilicet locuti.* Vulgata lectio, *dicas*, sed alterum exstat in S. Victorii, in Pith. in Pall. in edit. V. & Corii.

6. *Indidemque eadem qua oriuntur.* Gulielmus castigat, *Indidemque, eodemque oriuntur.*

1. Non

1 Non habeo danique nauci Marsum augurum,
 Non vicinos haruspices non de circo astrologos,
 Non Iliacas conj. flores, non interpretes formisum.
 2 Non enim sunt is aut scientia, aut arte divini,
 Sed superstitiosi vates, impudentesque harioli.
 Aut insanes aut insani, aut quibus regit imperat,
 Qui sibi somniam non sapiunt alteri monstrari viam:
 Quibus divitiis pollicentur, ab iis drachmam ipse petunt.

De his divitiis sibi deducant drachmam, reddant cetera.
 Atque hæc quidem Ennius, qui paucis ante ve: sibus esse
 dens cenlet, sed eos non curate opinatur, quid ag: t huma-
 num genus. Ego autem, qui & curate arbitror, & monere
 etiam ac multa prædicere, levitate, vanitate, malitia 3 ex-
 clusa, divinationem probo. Quæ cum dixisset Quintus,
 Præclare tu quidem, inquam, paratus,
 Desunt pauca quadam.

1. Nihil habet deus que necet.) Sic quidem omnes eod. sed nostri m. f.
 placet, non ab eodem facti.
 2. Non enim sunt is aut. Græc.) Gollielmio versus iste habebatur non

versus, sed interlocutio quini.
 3. Exclusa divinationem.) Pall. omnes ut & vulgati à Victorio, unde
 iam divinationem, quod forte revocandum.

M. TULLII CICERONIS
 DE
 DIVINATIONE
 LIBER SECVNDVS.
 SYNOPSIS.

Divinationem nullam sumi ex animalium exitu, è fulguribus, ostentis, auspiciis, sortibus, vaticiniis furentium, somniis.

M. CICERO. Q. CICERO.

QUÆRENTI mihi, multumque & diu cogitanti,
 quam te possem prodesse quàm plurimis, ne
 quando intermitterem consulere reip. null: major
 occurbat, quàm si optimarum artium vias
 traderem meis civibus: quod compluribus
 jam libris me arbitror consecutū. Nam & cohortati sumus,
 ut maxime potuimus, ad philosophiæ studium eo libro qui est
 inscriptus Hortensius. & quod genus philosophandi mini-
 me arrogant, maximeque & constans, & elegans arbitra-
 remur quatuor Academicis libris ostendimus. Cumque fun-
 damentum esset philosophiæ positum in finibus bonorum,
 & malorum, per purgatum est is locus à nobis quinque libris,
 ut, qui à quoque & quid contra quemque philosophorum
 diceretur, intelligi posset. Totidem subsecuti libri Tuscu-
 lanorum disputationum, res ad beatè vivendum maxime ne-
 cessarias afferunt primus enim est de continentia
 morte: secundus de tolerando dolore: de ægritudine leni-
 enda tertius: quartus de reliquis animi perturbationibus:
 quintus eum locum complexus est, qui totam philosophi-
 am maxime illustrat. docet enim, ad beatè vivendum virtutes
 seipsa esse continentiam. Quibus rebus editis, tres libri perse-
 cti sunt de natura deorum: in quibus omnis ejus loci que-
 stio continetur quæ ut plene esset cumulateque perfecta, de
 divinatione ingressi sumus his libris scribere quibus (ut est
 in animo) de fato si ad junxerimus, erit abundè satisfactum
 toti huic quaestioni. Atque his libris annumerandi sunt sex
 de Rep. quos tunc scripsimus, cum gubernacula reip. tene-
 bimus. magnus locus philosophiæque proprius à Platone,
 Aristotele, Theophrasto, totaque Peripateticorum familia
 tractatus uberrime. Nam quid ego de Consolatione dicam?
 que mihi quidem ipsi sanè aliquantum miederet. ceteris
 item multum illam profuturam puto. Interjectus est eti-
 am super libris, quem ad nostrum Atticum de Senectute
 scripsimus. In primisque, quoniam philosophia vir bonus efficiat,
 & formis, Cato noster in horum librorum numero ponendus
 est. Cumque Aristoteles, itemque Theophrastus, excel-
 lentes viri cum subtilitate, tum copia, cum philosophia
 dicendi etiam præcepta conjunxerint, nostri quoque orato-
 ri libri in eandem numerum referendi videntur ita tres
 erunt de Oratore: quartus, Brutus: quintus, Orator. Ad
 hæc hæcerant, ad reliqua 2 alacri tendebamus animo. sic
 parati, ut, nisi quæ causa gravior obtinisset, nullum philo-

sophiæ locum esse pateremur, qui non Latinis literis illu-
 stratus pateret. Quid enim munus reip. afferere
 maius, meliusve possumus, quam si doceremus,
 atque erudimus iuventutem? his præsertim mori-
 bus, atque temporibus: quibus ita prolapsa est, ut omnium
 apud refrenanda, ac coercenda sit. Nec verò id effici posse
 confido, quod ne postulandum quidem est, ut omnes ado-
 lescentes se ad hæc studia convertant pauci usnam: quorum
 tamen in reip. latè patere poterit industria. Equidem ex his
 etiam fructum capio laboris mei qui jam ætate provecti in
 nostris libris a quiescunt: quorum studio legendi meum scri-
 bendi studium vehementius indies incitatur: quos quidem
 plures, quàm te rebar, esse cognovi. Magnificum illud etiam,
 Romanisque hominibus gloriosum, ut Græcis de philoso-
 phia litteris non egeant. Quod assequar profectò si institu-
 ta perfecero. Ac mihi quidem explicandæ philosophiæ
 causam attulit gravis casus civitatis, cum in armis civilibus,
 nec tueri meo more temp. nec nihil agere poteram; nec quid
 potius, quod quidem me dignum esset, agerem, reperire-
 bam. Dabunt igitur mihi veniam mei cives, vel gratiam
 potius habebunt, quod, cum esset in unius potestate resp.
 neque ego me abdidici, neque deserui, neque affixi, neque ita
 gesti, quasi homini aut temporibus iratus: neque ita portò aut
 adularis, aut admiratus fortunam sum alterius, ut me mei
 poeniteret id idem ipsum à Platone philosophiæque didi-
 cetam, NATURALEIS ESSE QUASDAM CONVERSIONES
 REIP. PUBLICARUM, ut ex tum à principibus teneren-
 tur, tum à populis, aliquando à singulis. Quod cum ac-
 cidisset nostræ reip. tum pristinis orbi muneribus hæc
 studia renovare cepimus, ut & animus molestis hæc po-
 tissimum releveretur, & prodessemus civibus nostris qua-
 re cumque possemus. In libris enim sententiam dicebam, ut
 concionabamur, philosophiam nobis pro reipub. procura-
 tione subdituram putabamus. Nunc, quoniam de republica
 consulti cepti sumus, tribuenda est opera reipub. vel om-
 nis potius in ea cogitatio, & cura ponenda: tantum huic
 studio relinquendum, quantum vacabit à publico officio & mu-
 nere. Sed hæc aliis pluribus; nunc ad institutam dispu-
 tationem revertamur. Nam cum de divinatione Quintus
 frater ea disseruisset, quæ superiore libro scripta sunt, sa-
 tisque ambulatum videretur, tum in bibliotheca, quæ in
 Lyceo est, assedimus. Atque ego, Accuratè tu quidem,
 inquam,

1. Nihil habet deus que necet.) Vocabulum liber addidimus, secun-
 dum & editionem Victorii, supra enim idem volentibus scri-
 ptum, nullam illam profuturam: cum pronomen id abesset vulgo pa-

blicat.
 2. Alacri tendebamus.) Non S. Victoris & Pall. quatuor unaque editio
 Victorio publicatæ aliæ, etc.